

Erfaringskonsulentenes drivkraft i rollen i egen hjemkommune

Muligheter og utfordringer i rollen på en og samme tid

PAVLOVIC, KATARINA

Kandidat nr: 630

Totalt antall ord i besvarelsen: 20 317

VEILEDER

Birkeland, Bente

Universitetet i Agder, 2024

Fakultet for helse – og idrettsvitenskap

Institutt for psykososial helse

Forord:

Masterkapittelet er lukket og en milepæl er nådd. Masterløpet har desidert vært en av mine mest lærerike år, både faglig og på det personlige plan.

Først og fremst vil jeg takke dyktige, engasjerte og kunnskapsrike erfaringskonsulenter som har delt raust av sine erfaringer og opplevelser. Tusen hjertelig takk, uten dere hadde ikke denne studien vært mulig å gjennomføre.

Tusen takk til min veileder, Bente Birkeland. Du har uten tvil vært en stor inspirasjon for meg. Jeg setter utrolig pris på alle konstruktive tilbakemeldinger og lærerike drøftinger som har økt mine refleksjoner. Takk for at du hadde troa, når prosessen til tider både følte uoverkommelig og tung.

En stor takk til mine foreldre, som har vært en uvurderlig støtte og stilt opp når som helst. Sist, men ikke minst, min kjære sønn Tony. Du har uten tvil vært min største påminnelse om at livet handler om mer enn en master. Mamma blir sittende på tribunen hver kamp og trening heretter. Og Lenny, deg kan jeg aldri få takket nok som har holdt det gående hjemme, holdt ut og gjort det hele mulig å oppnå.

02.05.24

Katarina Pavlovic

Sammendrag:

Studiens bakgrunn: Valg av tema for denne studien har utspring i min faglige interesse for erfaringskonsulentenes rolle innen rusfeltet. Egen arbeidspraksis med tilhørende refleksjoner, og inntrykk av manglende forskning tilknyttet erfaringskonsulentenes opplevelse av å jobbe i egen hjemkommune har videre dannet grunnlag for denne studien.

Hensikt og problemstilling: Formålet med denne studien er å utforske hvilke opplevelser erfaringskonsulenter har tilknyttet å jobbe i egen hjemkommune. Følgende problemstilling er utformet for å besvare formålet: «Hvilke opplevelser knytter erfaringskonsulenter innen rusfeltet til det å jobbe i egen hjemkommune?». To forskningsspørsmål tilknyttet kontekstens betydning for opplevelse av rollen, muligheter og utfordringer er utformet for å besvare problemstillingen.

Metode: Datamaterialet er basert på kvalitative semi – strukturerte intervju med seks erfaringskonsulenter i egen hjemkommune. Tema utviklet gjennom refleksiv tematisk analyse danner grunnlaget for resultatene. Valg av teori om hjelpeparadokset, sosial kapital og rolleidentitet har utspring i en nærmere induktiv tilnærming og diskuteres i lys av resultatene.

Resultater: Funnene oppsummeres i fem hovedtemaer med tilhørende undertemaer: Utvidet mulighetsrom gjennom nettverk, etablerte relasjoner i tidligere nettverk har sin pris, rolleopplevelse med utspring i egen rolleutøvelse og forventninger, anerkjent bidrag innenfor etablerte strukturer og erfaringskompetansens mange ansikt.

Konklusjon: Konteksten representerer både muligheter og utfordringer i rollen. Funnene viser til tydelig overvekt av muligheter gjennom sosiale nettverk og eget erfaringskonsulent nettverk, til tross for belastende rolleutøvelse i noen tilfeller grunnet foreliggende kjennskap til tjenestemottakere. Erfaringskonsulentenes drivkraft i rollen og nettverk indikerer å være av betydning for opprettholdelse av rolleidentitet.

Nøkkelord: Erfaringskonsulent, hjemkommune, nettverk, rolleidentitet, utvidet mulighetsrom, belastninger

Abstract:

Background: The subject for this study has been chosen because of my professional interest in the role of peer workers within the substance use services. Reflections regarding my own practice, and apparent lack of research related to peer workers`experiences in their home municipality, have further formed the basis for this study.

Aim: The aim of this study is to explore the experiences of peer workers employed in their home municipality. The following research question has been formulated for this purpose: “What experiences do peer workers have when working within the substance use services in their home municipality?”. Two further questions related to the importance of the context of their experiences, opportunities and challenges, have been designed to answer the aim research question.

Methods: Data collection is based on qualitative semi – structured interviews of six peer workers in their own home municipality. Themes developed through reflexive thematic analysis creates the basis of the results. Helper therapy principle, social capital and role identity has its origins in an inductive approach and is discussed in relation to the results.

Results: The results can be summarized in five main themes with related sub – themes: extended opportunities through network, established relations in former networks has its price, role experience with origins in own role performance and expectations, recognized contributions within established structures and the multifaced lived experience.

Conclusions: The context home municipality represents opportunities and challenges. The findings clearly show a predominance of opportunities through networks and a peer worker networks, despite some burdensome experiences when working with known service users. Peer workers motivation within their role and network, appears to be an important factor in maintaining their role identity.

Keywords: Peer workers, home municipality, network, role identity, extended opportunities, burden

Innholdsfortegnelse

Forord:	1
Sammendrag:	2
Abstract:	3
1.0 Innledning	7
1.1 Relevans for rusfeltet	8
1.2 Bakgrunn for valg av tema	8
1.3 Tidligere forskning	9
1.3.1 Nasjonal forskning	9
1.3.2 Internasjonal forskning	11
1.3.3 Oppsummerende tidligere forskning	12
1.4 Hensikt og problemstilling	13
1.5 Begrepsavklaring	13
1.5.1 Erfaringskonsulent	13
1.5.2 Erfaringskompetanse	13
1.5.3 Rusmiddelavhengighet	14
1.6 Oppgavens videre oppbygging	15
2.0 Metode	16
2.1 Vitenskapsteoretisk rammeverk	16
2.2 Utvalg og rekruttering	17
2.3 Intervju planlegging og gjennomføring	18
2.4 Gubas kvalitetskriterier	19
2.5 Refleksiv tematisk analyse	19
2.6 Etske overveielser	21
2.7 Metodekritikk	23
3.0 Teori	25
3.1 The helper principle	25
3.2 Sosial kapital i nettverk	27
3.3 Rolleidentitet	28

4.0 Resultater	30
4.1 Utvidet mulighetsrom gjennom nettverk.....	30
4.1.1 Bredere landskap for rolleutøvelse og nettverksbygging for tjenestemottaker.....	30
4.1.2 Eget erfaringskonsulent nettverk	32
4.2 Etablerte relasjoner i tidligere nettverk har sin pris	34
4.2.1 Emosjonelle belastninger – en påkjennende praksis	34
4.2.2 Etablerte relasjoner som hinder og mulighet for å yte hjelp	36
4.3 Rolleopplevelse med utspring i egen rolleutøvelse og forventinger	38
4.3.1 Utfordrende med ulike forventninger til rolleutøvelse	38
4.3.2 Rolleutøvelse basert på kunnskap og tjenestemottakers premisser kommer med kostnad og gevinst.....	40
4.3.3 Fortiden som en del av lasset i erfaringskonsulentrollen	42
4.4 Anerkjent bidrag innenfor etablerte strukturer?	44
4.4.1 Anerkjent bidrag i lokalsamfunnet	44
4.4.2 Uutnyttet potensial i systemet	46
4.5 Erfaringskompetansens mange ansikt	48
4.5.1 Drivkraften bak bruk av egenerfaring og dens karakteristika	48
4.5.2 Opplevelse av erfaringskompetansens begrensninger	50
5.0 Diskusjon	51
5.1 Drivkraften bak å strekke seg i hjelperelasjoner til tross for belastninger	52
5.2 Utvidet mulighetsrom i rolleutøvelse gjennom opparbeidet sosial kapital i nettverk	57
5.3 Erfaringskonsulent rollen og nettverkets betydning for opprettholdelse av rolleidentitet.....	63
5.4 Oppsummering diskusjon.....	67
6.0 Konklusjon	68
6.1 Implikasjoner for praksis.....	68
6.2 Implikasjoner for videre forskning.....	69
Referanseliste:	70
Vedlegg 1: Intervjuguide	75
Vedlegg 2: Godkjenning SiKT.....	77
Vedlegg 3: Godkjenning FEK.....	78

Vedlegg 4: Informasjonsskriv med samtykkeerklæring.....	79
Vedlegg 5: Framstilling av analyse.....	82
Vedlegg 6: Søkord i litteratursøk.....	86

1.0 Innledning

Ansettelse av erfaringskonsulenter i rus – og psykiske helsetjenester utgjør et stadig voksende bidrag i tjenestene. Dette gjenspeiles i rapporten til Sintef blant årsverkstill i landets kommuner, der det vises til en 15% økning av erfaringskonsulentansettelser fra 2019 til 2022, hvorav 42% blant rapporterte kommuner bekrefter å ha ansatt erfaringskonsulent i tjenestene. Blant kommunene som ikke hadde ansatt erfaringskonsulenter i tjenestene, svarte 12 % at de planlegger å ansette i framtid (Ose & Kaspersen, 2022, s. 197 – 199).

Økningen av erfaringskonsulentansettelser kan ses i sammenheng med en økende anerkjennelse av nytteverdien i menneskelig erfaring med lidelse og bedring. Imidlertid er det vesentlig å påpeke at anerkjennelse av slik egenerfaring ikke representerer revolusjonerende nytt. Ideen om nytteverdien i egenerfaring med lidelse og bedring kan spores tilbake til 1800 – tallets «moral treatment», der det ble oppfordret til å ansette tidligere pasienter grunnet deres mer humane tilnærming til andre pasienter (Davidson et al., 2012, s. 123). Samtidig har bruk av egenerfaring lenge vært en anerkjent praksis på rusfeltet innen selvhjelpsgrupper som Anonyme Alkoholikere og Anonyme Narkomane, samt tolv – trinns programmene for behandling av rusmiddelavhengighet (Vederhus, 2014, s. 4).

Sosiale bevegelser kan ifølge Andreassen (2019) forstås som en bevegelse i posisjon blant tidligere stigmatiserte grupper i samfunnet, der mennesker med en rusmiddelavhengighet har vært sterkt representert blant slike grupper. Gruppens egenorganisering gjennom opprettelse av organisasjoner, og deres kamp for rettigheter og medvirkning, har spilt en avgjørende rolle for deres politiske gehør (Andreassen, 2019, s. 297). Med utgangspunkt i en slik forståelse og historisk tilbakeblikk, kan framveksten av erfaringskonsulenter på rusfeltet forstås på bakgrunn av en sosial bevegelse. Den økte anerkjennelse av egenerfaringens nytteverdi og deres gjennomslag i dagens tjenesteutforming gjenspeiler en konsekvens av den sosiale bevegelsen. Ansettelse av erfaringskonsulenter anses videre som et bidrag for å sikre økt brukermedvirkning i tjenestene, og samtidig bidra til å skape mer brukerrettede tjenester (Åkerblom & Haugen, 2023, s. 24).

1.1 Relevans for rusfeltet

Erfaringskonsulentenes betydning i framtidens tjenesteutvikling framkommer i en rekke styringsdokumenter. Opptrappingsplanen for rusfeltet framholder regjeringens ønske om å legge til rette for at tjenestene i større grad benytter seg av erfaringskompetanse, samt styrke erfaringskompetansens innpass på systemnivå gjennom ansettelse av personer med egenerfaring (Prop. 15 S (2016 – 2020), s.29 – 32). Lignende vises til i den nasjonale helse og sykehusplanen (2020 – 2023) der erfaringskonsulenter refereres til som sentrale bidragsyttere for å styrke brukermedvirkning og kunnskap om tjenestemottakeres opplevelser (Meld. St. 7 (2019 – 2020), s. 60).

I en norsk offentlig utredning fremholder helsepersonellkommisjonen et potensial i å satse på erfaringskonsulenter, og peker på en todelt nytteverdi. Den ene beror på de helsegevinster erfaringskonsulentene selv kan oppnå, slik som styrket selvfølelse ved at egne erfaringer kvalifiserer for sysselsetting. Den andre nytteverdien peker på den økonomiske samfunnsgevinsten ved at færre blir avhengig av trygdeytelser (NOU 2023: 4, s. 137). Nasjonal veileder for lokalt psykisk helse og rusarbeid fremholder ansettelse av erfaringskonsulenter som et nyttig bidrag for å fremme mer tilfriskningsorienterte praksiser i de ulike tjenestene i kommunen. Tilfriskningsorientert praksis beror i denne sammenheng på tilnærminger som støtter enkeltindividet i å gjenvinne kontroll over eget liv, gjennom utvikling av evner for å håndtere eksempelvis rusmiddelrelaterte vansker (Helsedirektoratet, 2014, s. 31 – 32).

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Jeg hadde nylig begynt i ny jobb i kommunal bolig for mennesker med rusrelaterte utfordringer. I tråd med politiske føringer og anbefalinger var det ansatt erfaringskonsulent i tjenesten. Jeg bemerket fort at erfaringskonsulenten utpekte seg noe blant resten av personalet, blant annet ved å bli etterspurt av fortvilte personer i rusmiljøet som nødvendigvis ikke var kjent for resten av personalgruppen. Da jeg omsider fikk muligheten til å stille meg undrende til det jeg observerte forteller kollega meg at hen kjenner til flere av de fra tidligere, og at det ikke er uvanlig at hen oppsøkes for råd og veiledning i fortvilte situasjoner fra andre i miljøet. Hen hadde bodd i byen i hele sitt liv og på et tidspunkt vært

en del av noe av miljøet selv. Jeg fikk en opplevelse av at dette nærmest var en selvfølge for kollega, som framstod positivt innstilt til å kunne være behjelpelig for andre. I samtalen framkommer det videre at kollega er ansatt i en prosjektstilling der arbeidsbeskrivelsen er utarbeidet på egenhånd. Dette vekket min nysgjerrighet og jeg begynte å legge mer merke til at kollega gjorde andre arbeidsoppgaver enn resten av personalet, slik som å delta på møter med andre erfaringskonsulenter.

Summen av observasjoner og det som framkom i samtalen med kollega utløste en refleksjonsprosess med mange tilhørende spørsmål: Hvordan er det å være erfaringskonsulent i egen hjemkommune? Hvilke opplevelser har erfaringskonsulenter med det å jobbe så tett på et miljø dem selv kanskje har vært en del av? Jeg fikk i tillegg et inntrykk av at erfaringskonsulentens bidrag i tjenesten i overveiende grad ble vektlagt og framholdt som viktig. Refleksjonsprosessen med tilhørende spørsmål og inntrykk dannet grunnlaget for tema og prosjektets forskningsspørsmål.

1.3 Tidligere forskning

Ansettelse av erfaringskonsulenter anses som et internasjonalt fenomen, der internasjonal forskning har dannet grunnlaget for inspirasjon og praktisering av rollen nasjonalt. Til tross for en økning i forskning tilknyttet erfaringskonsulentrollen de siste ti årene, både nasjonalt og internasjonalt, er forskningen langt bredere internasjonalt (Åkerblom & Haugen, 2023, s. 28). Jeg vil i denne delen presentere tidligere forskning som kan være relevant for min studie, der internasjonal og nasjonal forskning presenteres hver for seg. I tillegg til databasesøk har jeg supplert med inspirasjon fra litteraturlisten til inkludert litteratur.

1.3.1 Nasjonal forskning

Jeg har benyttet meg av Oria, Google Scholar, kunnskapsbasen til erfaringskompetanse og erfaringsentrum i søk etter nasjonal litteratur. Jeg har benyttet meg av søkeordene som presentert i tabellen (se vedlegg 7).

Nasjonalt senter for erfaringskompetanse utga i 2018 en rapport basert på fokusgruppeintervju med 36 erfaringskonsulenter, der hensikten med studien var å utforske

hvordan erfaringskunnskap framtrer som fenomen og defineres av erfaringskonsulentene. Funnene her peker på at erfaringskonsulentene opplever å bli inkludert på mange områder, ved å blant annet bidra til å påvirke tilnærmingene og forståelsene innad i tjenestene. I tillegg framholdes brobygger funksjonen som sentralt bidrag, hvorav brobyggingen beskrives å gå begge veier mellom tjenestemottakere og tjenestene. Imidlertid peker funnene på nødvendighet av å inkludere erfaringskonsulentene i tjenesteutforming for en bedre utnyttelse av erfaringskunnskapen. Et annet funn peker på deling av egne erfaringer som meningsfullt for erfaringskonsulentene. Funnene pekte også på at erfaringskonsulentene i deres oppfølging vektla betydningen av fellesskap og aktiviteter i lokalsamfunnet for å forebygge ensomhet, samtidig som erfaringskonsulentene selv understreket savnet og behovet for fellesskap og veiledning med andre (Klevan et al., 2018).

En annen rapport fra erfaringskompetanse er basert på en undersøkelse blant erfaringskonsulenter med rusbakgrunn og deres opplevelser med egen arbeidssituasjon. Funnene her peker på at erfaringskonsulentene jevnt over er tilfreds med egen arbeidssituasjon, og at det oppleves å være et meningsfullt arbeid der de utgjør en forskjell for andre. Særlig interessante funn som framkommer her, peker på erfaringskonsulenters opplevelse av ansvar ved å fungere som rollemodeller. Hvordan rigide systemer og strukturer, i tillegg til egenerfaring med nytteverdien av fleksibilitet, danner grunnlaget for at erfaringskonsulentene jobber langt utover ordinær arbeidstid og ellers mye på fritid. I tillegg viser funn til erfaringskonsulenters sterke vektlegging av nettverksbygging som betydningsfullt for vedlikehold av rusfrihet (Åkerblom et al., 2020).

Åkerblom og Ness (2023) undersøkte i sitt scoping review på hvilke måter erfaringskonsulenter involveres i samproduksjon og samskaping av tjenester. Funnene peker på at ulike modeller av erfaringskonsulenters involvering i tjenestene skaper ulikt potensial til å påvirke tjenesteutforming. Eksempelvis viser funnene til at erfaringskonsulenter som involveres i samproduksjon i tjenestene, i større grad innehar funksjoner som leverandører av forholdsvis forhåndsbestemte tjenester. Imidlertid er det sjeldnere at erfaringskonsulenter involveres i samskaping av tjenester, noe som forbindes med større potensial for innflytelse i tjenesteutforming. I tillegg fremholdes behov for bred involvering

på ulike nivåer for å utnytte potensialet i erfaringskompetanse på best mulig måte (Åkerblom & Ness, 2023).

1.3.2 Internasjonal forskning

I søk etter internasjonal litteratur på tema har jeg brukt Google Scholar og databaseverten EBSCOhost, der jeg har søkt i databasene Cinahl, Medline, Academic search complete og SocIndex. Jeg har vekslet mellom søkeordene som gjengitt i tabell (se vedlegg 7), der jeg har benyttet meg av vekselvis av kombinasjoner som AND* og OR*.

En systematisk litteraturgjennomgang identifiserte at rollen som erfaringskonsulent byr på både fordeler på det profesjonelle og personlige plan, samt ulemper. Resultatene i litteraturgjennomgangen viser til fordeler som økt selvtilit, stabilitet, inntekt og mulighet til utvikling av ferdigheter i tjenesten. Opplevelse med positivt identitets skifte ble i tillegg identifisert på bakgrunn av de personlige fordeler som bygging av selvtilit og derigjennom positiv selvoppfatning. utfordringer i rollen framholdes å være tilknyttet inkludering på arbeidsplassen, lav lønn, uklare stillingsbeskrivelser, mangel på støtte og opplæring, samt grensesetting (Plessis et al., 2020).

En kvalitativ metasyntese avdekket to framtrepende kjerneprosesser som kan tilby en forståelse av de underliggende mekanismene som gjør erfaringskonsulentrollen fruktbar og effektiv. Den første går ut på en omforming av identitet gjennom gjensidige relasjoner, og den andre viser til styrket ansvar gjennom terapeutisk bruk av seg selv og egen erfaring. Disse prosessene beskrives å være påvirket av gjensidige relasjoner, ansvarsfølelse både ovenfor seg selv og tjenestemottakere, samt bevegelse fra tidligere marginalisert posisjon til aktivt deltagende samfunnsmedlem. Begge prosessene vises å være av betydning for å forsterke ny identitetsutvikling i rollen. Inkluderte artikler i syntesen er representert på tvers av helsekontekster. (MacLellan et al., 2015).

En kvalitativ studie fra New Hampshire i USA undersøkte utfordringer erfaringskonsulenter opplevde ved ansettelsesforhold i etablerte tjenester, der funnene pekte på utfordringer tilknyttet arbeidsrolle, grenser, balanse mellom privatliv og jobb, og støtte i rollen. Funnene

indikerte i tillegg tydelig opplærings og veiledningsbehov i ivaretagelse av egenomsorg for å forhindre blant annet utbrenthet (Almeida et al., 2020).

1.3.3 Oppsummerende tidligere forskning

På bakgrunn av mitt litteratursøk, som ikke er uttømmende ettersom dette ikke er en litteraturstudie, har jeg ikke kommet over at erfaringskonsulenters opplevelse av egen rolle er blitt belyst innenfor konteksten egen hjemkommune. I forbindelse med dette tok jeg dermed kontakt med generalsekretær i erfaringsssentrum, samt faglige rådgivere i NAPHA og erfaringskompetanse der jeg på e-post spurte om de hadde kjennskap til foreliggende litteratur knyttet til min problemstilling. Jeg fikk av alle tre til svar at de ikke var kjent med foreliggende forskning tilknyttet erfaringskonsulenters opplevelse av å jobbe innenfor konteksten hjemkommune, men at det uten å være dem kjent kunne foreligge. Imidlertid var det en kjent problemstilling for flere erfaringskonsulenter i landet.

Samtidig viser mitt litteratursøk at tidligere forskning hovedsakelig har belyst erfaringskonsulenters opplevelse med rollen på et mer generelt og overordnet plan, der både utfordringer og fordeler er undersøkt uten at konteksten disse oppstår i er spesifisert. I tillegg virker det i hovedsak ut til å være en overvekt av studier med fokus på erfaringskonsulenters nytteverdi og barrierer med tilhørende forbedringspotensial tilknyttet integrering i tjenestene. Dette peker på behov for å utforske opplevelser med erfaringskonsulentrollen i lys av ulike kontekster. Det mulige kunnskapshullet som ser ut til å foreligge tilknyttet konteksten hjemkommune utgjør også en del av rasjonale for denne studien.

1.4 Hensikt og problemstilling

Formålet med studien vil være å belyse hvilke opplevelser erfaringskonsulenter har med det å jobbe i egen hjemkommune, der konteksten mulig representerer en fortid med tilhørende erfaringer som danner noe av grunnlaget for deres erfaringskompetanse. Jeg vil særlig utforske muligheter og utfordringer som kan oppstå i rollen innenfor konteksten. Med dette som utgangspunkt, har jeg utformet følgende problemstilling med tilhørende forskningsspørsmål for å besvare studiens formål:

«Hvilke opplevelser knytter erfaringskonsulenter innen rusfeltet til det å jobbe i egen hjemkommune?»

- 1. Hvordan kan en forstå erfaringskonsulenters opplevelse av egen rolle i lys av konteksten?**
- 2. På hvilke måter utgjør konteksten mulige utfordringer og muligheter?**

1.5 Begrepsavklaring

1.5.1 Erfaringskonsulent

I denne studien vil forståelsen og definisjonen være basert på det Åkerblom & Haugen (2023) omtaler som formell variant av erfaringskonsulentrollen, hvor erfaringskonsulenter ansettes og lønnes av helse og velferdstjenestene. Erfaringskonsulenter brukes som tittel om personer ansatt i ulike velferdstjenester grunnet deres erfaringer med livspåkjenninger, sykdom og som bruker av ulike velferdstjenester i egen bedringsprosess. I rollen bruker erfaringskonsulentene sin opparbeidede kompetanse på bakgrunn av de ulike erfaringer også som pårørende selv hvis tilfelle, for å hjelpe enkeltpersoner og grupper, samt bidra inn i tjenesteutvikling. Betegnelsen erfaringskonsulent gjenspeiler samtidig den todelte funksjonen som tillegges rollen i ulike styringsdokumenter, der erfaringskonsulentene både skal bidra til økt medvirkning for brukere av tjenestene og samtidig representere brukerperspektivet inn i tjenesteutviklingen (Åkerblom & Haugen, 2023, s. 24 – 29).

1.5.2 Erfaringskompetanse

Forståelsen av begrepet vil her basere seg på de ulike variantene av definisjoner som benyttes i erfaringskompetanse sine rapporter. I rapporten «*Det er litt som et eget språk*»

(2018) fremholdes omdannelse av erfaringer til kunnskap som en kontinuerlig og refleksiv prosess, der kunnskapen skapes gjennom interaksjon med andres erfaringer og refleksjon. Erfaringskompetansen beskrives av studiedeltakerne i rapporten som både kroppslig og taus, noe som bare er der og samtidig kommer til uttrykk gjennom følelsesmessig gjenkjenning eller kroppsspråk, slik som et nikk (Klevan et al., 2018, s. 32 – 36). Begrepet erfaringskompetanse omfavner prosessen der erfaringskonsulentens kunnskap tilknyttet erfaring med eksempelvis rusmiddelavhengighet, omsettes til kunnskap erfaringskonsulentene kan benytte seg av i praksis. Ettersom erfaringene til erfaringskonsulentene i dette prosjektet primært er tilknyttet erfaring med tidligere rusmiddelavhengighet, vil det være hensiktsmessig å påpeke at de på bakgrunn av det mulig innehar en særegen tilleggskompetanse tilknyttet rusmiljø og eventuelt påfølgende kriminalitet av ulik slag. Slike erfaringer vil i tillegg til erfaring med rusmiddelavhengighet, utgjøre en del av den enkeltes samlede erfaringskompetanse (Åkerblom et al., 2020, s. 11 – 12).

1.5.3 Rusmiddelavhengighet

I folkehelse rapporten brukes begrepet rusmiddelavhengighet om en tilstand preget av et sterkt ønske og subjektivt opplevd behov for å innta rusmiddel, samtidig som bruken av rusmiddelet medfører kontrolltap i form av vansker med å slutte eller la være å innta rusmiddelet. Bruken av rusmiddelet utgjør videre en sterk prioritering for den enkelte, hvorav prioriteringen får forrang framfor andre ellers betydningsfulle ting i livet til den enkelte. Samtidig fortsetter bruken av rusmiddelet til tross for konsekvensene dette medfører, og kan ses i sammenheng med utvikling av økt toleranse for rusmiddelet og opplevelse av abstinenser ved fraværende rusmiddelinntak (Bramnes, 2022).

1.6 Oppgavens videre oppbygging

Kapittel 1: Introduserer erfaringskonsulenters posisjon og relevans på rusfeltet. Bakgrunn for valg av tema, samt tidligere forskning redegjøres i denne delen ettersom det utgjør rasjonale for studiens hensikt og problemstilling. I forlengelse av dette beskrives bakgrunnen for mulig avdekket kunnskapshull. Forståelsen av sentrale begreper som benyttes videre i oppgaven redegjøres for.

Kapittel 2: Baserer seg på redegjørelse av metodevalg og vitenskapsteoretisk ståsted som danner grunnlaget for forståelsen og kunnskapsutviklingen i oppgaven. Delen tar for seg prosessen fra rekruttering, intervjuplanlegging og gjennomføring, til analyseprosessen som også redegjøres for trinnvis. I tillegg beskrives anvendte kvalitetskriterier, før redegjørelse av etiske overveielser som er gjort underveis. Til slutt i kapitlet redegjøres det for metodekritikk.

Kapittel 3: I delen redegjøres valg av teorier og begrunnelse for deres relevans. I tråd med en nærere datadrevet tilnærming blir det naturlig å presentere disse etter metodekapitlet.

Kapittel 4: Studiens resultater utviklet gjennom anvendt refleksiv tematisk analyse presenteres. Fem hovedtemaer med tilhørende undertemaer beskrives deskriptivt.

Kapittel 5: I denne delen diskuteres funn fra temaer med tilhørende undertemaer opp imot tidligere forskning og utvalgt teori. Diskusjonen oppsummeres etter hvert diskusjonsmoment, med generell oppsummering av alle tre diskusjonsmomentene på slutten.

Kapittel 6: Delen redegjør for oppsummerende konklusjon med anbefalinger for praksis og videre forskning.

2.0 Metode

Jeg vil følge Biesta (2015) sin anmodning om å innta en pragmatisk tilnærming til valg av metode og vitenskapsteoretisk rammeverk (Biesta, 2015. s.1). Formålet med problemstillingen vil dermed være retningsgivende for valg av metode og vitenskapsteoretisk rammeverk. Kvalitativ metode vil være velegnet å benytte i denne sammenheng da jeg ønsker å oppnå forståelse av de opplevelser erfaringskonsulenter har med rollen i egen hjemkommune (Thagaard, 2018, s. 11). En kvalitativ framgangsmåte vektlegger fleksibilitet i tilnærming og en dypere forståelse av fenomenet som undersøkes (Repstad, 2014, s. 17). Ifølge Repstad (2014) viser begrepet kvalitativ til karaktertrekkene ved fenomenet som studeres, der tilgangen til disse gis gjennom subjektens egne perspektiv (Repstad, 2014, s. 16 – 17). Individuelle semistrukturert intervju vil dermed være formålstjenlig i denne sammenheng ettersom det tillater innsikt i deltakernes beskrivelser av opplevelser og særtrekkene ved rollen i hjemkommunen (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 46).

2.1 Vitenskapsteoretisk rammeverk

For å utvikle kunnskap om menneskelig erfaring må vi ifølge Edmund Husserl utforske personers livsverden bestående av deres subjektive opplevelser og erfaringer (Thomassen, 2020, s. 104 – 105). Grunnlaget for erfaringene dannes gjennom bevissthetens intensjonalitet, som beror på at bevisstheten vår alltid er rettet mot et fenomen slik det umiddelbart framtrer for vår bevissthet. Dette forutsetter at vi møter fenomenet med åpent sinn, gjennom å sette vår forforståelse om fenomenet til side. Summen av opplevelser som dannes gjennom bevisstheten utgjør grunnlaget for en tilegnet erfaring (Thomassen, 2020, s. 112 – 114). Det er her hensiktsmessig å påpeke at jeg som forsker ikke har direkte tilgang til deltakernes opplevelser og erfaringer, men deres beskrivelser av disse (Thomassen, 2020, s. 118). Med henblikk på den hermeneutiske vending i fenomenologien vil deltakernes tolkning av egne opplevelser utgjøre grunnlaget for deres språklige formidling av disse (Thomassen, 2020, s. 121).

Symbolsk interaksjonisme med utspring i George Herbert Mead (1934) sine ideer, framholder menneskesinnet, bevisstheten og selvet som sosiale fenomener utviklet i samspill med omgivelsene (Mead, 1934, s. 1). Individets opplevelser av egne handlinger og

seg selv baserer seg dermed på en fortolkning av omgivelsenes responser (Mead, 1934, s. 138). Ifølge Blumer (1969) hviler den symbolske interaksjonismen videre på tre premisser, hvorav det første omhandler at mennesker forholder seg til noe på bakgrunn av den mening det har for den enkelte. Det andre beror på at meningen utvikles gjennom sosialt samspill. Det tredje viser til at den meningen vi tillegger noe er basert på en fortolkningsprosess vi foretar i sosiale situasjoner (Blumer, 1969, s. 2).

Opplevelsen av rollen i egen hjemkommune representerer fenomenet som undersøkes i denne studien. Inspirert av fenomenologien vil jeg i denne studien favne variasjonsbredden i opplevelser, med vekt på rike og grundige beskrivelser (Thomassen, 2020, s. 126). I resultatdelen vil jeg gjengi de eksplisitte beskrivelsene så presist som mulig, og så nært opp imot slik dem var ment av deltakerne. I tillegg til å tilsidesette mine forutinntatte antakelser vil jeg ved å stille mest mulig åpne spørsmål etterstrebe å formidle «essensen» i deltakernes opplevelser på tvers av variasjoner (Thomassen, 2020, s. 114). Inspirert av symbolsk interaksjonisme vil deltakernes opplevelser av rollen være basert på meningen rollen har for deltakerne, hvorav meningen har utspring i deres fortolkning av den sosiale samhandlingen rollen utspilles i. Beskrivelsene av fenomenet vil dermed også være basert på deltakernes fortolkning av andres holdninger til deres erfaringskompetanse og rolle. Jeg vil med andre ord ikke analysere hvordan selve samhandlingen foregår og symbolenes mening i denne (Thagaard, 2018, s. 34). Fenomenologisk inspirert rammeverk, med tilhørende inspirasjon fra forståelsesgrunnlaget innen symbolsk interaksjonisme utgjør grunnlaget for forståelsen som utvikles i denne studien. Imidlertid er det vesentlig å påpeke at redegjort forståelsesgrunnlag innen retningene i denne sammenheng forstås som komplementære.

2.2 Utvalg og rekruttering

Strategisk utvalg er benyttet i rekrutteringsprosessen, der deltakere med kvalifikasjoner relevant for problemstillingen inngår i studien (Thagaard, 2018, s 54). Inklusjonskriteriene var 100% ansatt i egen hjemkommune, tidligere egenerfaring med rusmiddelavhengighet og direkte oppfølging av tjenestemottakere. Utvalget består av seks deltakere, fra ulike sektorer der kommune, spesialisthelsetjeneste og lavterskel tilbud er representert. Selv om det ikke var et inklusjonskriterium å ha vokst opp i hjemkommunen og bodd der hele livet var dette

realiteten for flertallet. Deltakerne hadde i tillegg til tidligere erfaring med rusmiddelavhengighet, også erfaringer med fengsels og behandlingsopphold, samt andre tjenester innenfor hjelpeapparatet i egen hjemkommune.

I rekrutteringsfasen benyttet jeg kollega som fungerende port åpner for å komme i kontakt med aktuelle deltakere (Thagaard, 2018, s. 54 - 56). Av hensyn til foreliggende kjennskap til kollega utgjør ikke vedkommende en del av datagrunnlaget. Kollega fortalte om prosjektet på et møte med andre erfaringskonsulenter i kommunen, der det ble uttrykt stor interesse for deltakelse. Jeg ble dermed invitert til å avholde et infomøte om prosjektet, der det i forbindelse med dette ble delt ut informasjonsskriv med informasjon om prosjektets formål, relevante spørsmål og deltakernes rettigheter (se vedlegg 4). Deltakerne ble oppfordret til å enkeltvis ta kontakt med meg per telefon ved ønske om deltakelse.

2.3 Intervju planlegging og gjennomføring

Intervjuene ble gjennomført ved hjelp av utarbeidet delvis strukturert og fleksibel intervjuguide bestående av åpne spørsmål (vedlegg 1). Spørsmålsrekkefølge ble tilpasset underveis etter deltakernes svar med tilhørende oppfølgingsspørsmål, samtidig som jeg sørget for at temaer tilknyttet problemstillingen ble gitt mulighet til å besvares (Thagaard, 2018, s. 91). Pauser ble inkludert i intervjuguiden, der lengden på disse ble bestemt av deltakerne, slik at det ble gitt mulighet for refleksjon hos deltaker omkring hvorvidt de ønsket å utdype et tema (Thagaard, 2018, s. 96).

Jeg gjennomførte pilotintervju som en øvelse i forkant av intervjuene, slik at jeg fikk mulighet til å lære av egne forbedringspotensialer. Pilotintervjuet utgjør ikke en del av datagrunnlaget. Det var viktig for meg å stille oppfølgingsspørsmål og hele tiden forsikre meg om at jeg hadde forstått hva deltakerne mente. Samtidig viste deg seg nyttig at deltakerne ble gitt mulighet til å fortelle om det de mente var viktig, utover spørsmålene som allerede var stilt. På spørsmål om barrierer eller belastninger tilknyttet det å jobbe i egen hjemkommune, svarte en av de første deltakerne at hen ønsket å heller snakke om det med belastning. Det ble dermed en naturlig justering i intervjuguiden der spørsmål om belastninger ble inkludert.

Det var svært viktig for meg å skape en trygg og fortrolig atmosfære både i forkant og under selve intervjuet, slik at deltakerne skulle føle seg trygge til å fortelle det de ønsket (Thagaard, 2018, s.99). Nytteverdien i å vektlegge dette kom til uttrykk ved at deltakerne opptrådte aktivt og insisterende under intervjuene, der de også korrigerer mine forståelser da jeg stilte oppfølgings spørsmål (Thagaard, 2018, s. 106). Lokasjon for intervjugjennomføring ble etter informantenes ønske, der samtlige ønsket å gjennomføre intervjuet på egen arbeidsplass. I forkant av hvert intervju ga jeg kortfattet informasjon om prosjektet.

Jeg lånte lydopptaker fra Universitet i Agder, der lydopptakene ble slettet umiddelbart etter fullført transkribering. Intervjuene ble transkribert fortløpende etter hvert intervju og anonymisering av sensitive opplysninger ble utført parallelt med transkriberingen.

2.4 Gubas kvalitetskriterier

Gubas fire kriterier for å sikre pålitelighet er tatt stilling til i denne studien ettersom kvalitetskriteriene er mer tilpasset en kvalitativ metode. Troverdigheten ble styrket ved å stille åpne spørsmål under intervjuet. I tillegg ble det gitt tid og mulighet for at deltakerne fritt kunne meddele egne synspunkter, utover spørsmålene som allerede ble stilt. Ettersom dette viste seg nyttig tidlig, ble det gjort endringer i intervjuguiden slik at alle deltakerne fikk identiske spørsmål ut fra samme intervjuguide, noe som styrket påliteligheten. En grundig beskrivelse av datamaterialet, utvalg og gjennomføring av analyseprosessen styrker anvendbarheten i andre sammenhenger. Bekreftbarhet ble søkt ved å sammenligne funnene med relevante studier. Sitater fra deltakernes svar er inkludert i resultatdelen for å sikre troverdigheten til funnene (Guba, 1981, s. 79 – 80).

2.5 Refleksiv tematisk analyse

Analysen av datamaterialet har sitt utgangspunkt i Braun og Clarke (2006) sin refleksive tematiske analyse, bestående av seks dynamiske trinn. I tråd med pragmatisk tilnærming vil denne analysen være hensiktsmessig å benytte ettersom den er fleksibel og ikke teoretisk avgrenset til spesifikt vitenskapeteoretisk rammeverk (Braun & Clarke, 2006, s. 78 – 80).

I første trinn gjorde jeg meg godt kjent med datamaterialet ved å lese gjennom flere ganger. Materialet ble lest som en spørsmålsdrevet prosess: «*Hva handler dette om*», nært en induktiv tilnærming (Braun og Clarke, 2006, s. 84). Viktige poeng ble markert og stikkordoppsummert i marginen, i tillegg ble det skrevet et notat av helhetsinntrykket av hele datasettet.

I neste fase utviklet jeg foreløpige koder som jeg grupperte etter deres felles meningsinnhold med tilhørende utdrag fra teksten for å demonstrere kodene (Braun og Clarke, 2006, s. 89). Denne delen, samt resten av analysen ble utført i Word, der jeg markerte kodene etter fargekoder, hvorav samme farge representerte den felles delte meningen til kodene.

I tredje fase sorterte jeg kodene etter farger i kodegrupper, og utviklet foreløpig temaer basert på «*essensen*» og delt felles mening i kodegruppen. Utvikling av foreløpige temaer foregikk gjennom kodingen (Braun & Clarke, 2021, s.332). Jeg laget en egen kategori kalt diverse, der jeg samlet kodene som ikke så ut til å passe med noen av de foreløpige temaene (Braun & Clarke, 2006, s. 90). I neste trinn ble noen temaer delt opp i undertemaer mens andre ble slått sammen, i tillegg ble noen av kodene som lå under kodegruppen «diverse» inkludert i noen tema etter re – koding. I denne fasen ble det viktig å sjekke at kodene også ble understøttet av nok data (Braun & Clarke, 2006, s. 91).

I femte fase gikk jeg nøye gjennom alle temaene, og oppdaget at noen temanavn kunne redefineres for å favne «*essensen*» på en bredere måte (Braun & Clarke, 2006, s. 92). Til slutt presenterte jeg temaene relatert til forskningsspørsmålet eksemplifisert med sitater for å underbygge funn utviklet gjennom analysen (Braun & Clarke, 2006, s. 93). Framstilling av deler av analysen framkommer i vedlegg (vedlegg 6).

Gjennom utvikling av temaer benyttet jeg meg av Gadammers hermeneutiske spiral som et nyttig verktøy for utvikling av forståelse, som beror på å tolke delene i lys av helheten og helheten i lys av delene (Thomassen, 2020, s. 171). Kodene (delene) ble forstått i lys av helheten i datamaterialet, og videreutvikling av temaene (helheten) ble forstått i lys av kodene (delene).

2.6 Etiske overveielser

I forberedelsesfasen og underveis i prosjektet har jeg foretatt en rekke etiske refleksjoner og overveielser. I forkant ble det sendt søknad til SiKT, der det ble tatt stilling til hvordan oppbevare og destruere datamaterialet, samt ivareta deltakernes anonymitet (vedlegg 2). I etterkant av godkjenning fra SiKT, ble det sendt søknad til fakultetets etiske komite for en uavhengig etisk vurdering av de etiske overveielser tatt i forbindelse med studien (vedlegg 3).

Utover overnevnte har jeg tatt utgangspunkt i de fire etiske retningslinjene som omhandler informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser og forskerrollen, og som framholdes som usikkerhetsområder jeg vil ta stilling til under hele prosjektet (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 102). Frivillig informert samtykke ble sikret ved at jeg enkeltvis møtte deltakere som tok kontakt per telefon og ønsket å bli med i prosjektet, der samtykkeskjema under møte ble signert (Vedlegg 4). I forbindelse med rekrutteringen oppdaget jeg at en av informantene bodde i en annen kommune og dermed ikke innfridde inklusjonskriteiet egen hjemkommune. Det ble dermed foreslått en annen informant. I forbindelse med rekruttering av denne informanten samtykket jeg til at vedkommende som anbefalte den aktuelle informanten informerte om prosjektet, og utga mitt telefonnummer slik at vedkommende kunne ta kontakt dersom det skulle være av interesse å delta. Etter kort tid tok vedkommende kontakt, jeg møtte deltaker for å informere ytterligere om prosjektet derav bla. formål, relevante spørsmål og deltakerens rettigheter, samt underskrift på samtykke for deltakelse. Til sammen endte jeg opp med seks deltakere som utgjør datagrunnlaget i studien. I forkant av hvert intervju gikk jeg gjennom tidligere utlevert infoskriv (vedlegg 4), understreket frivillighet til deltakelse og rett til å trekke seg når som helst uten å trenge å oppgi grunn.

Imidlertid er det vesentlig å påpeke at samtykket om deltakelse ikke er ensbetydende med fullstendig informasjon om prosjektet, dermed valgte jeg å informere deltakerne om angivelig lite undersøkt område, og vært ærlig om min uvisshet til resultatet av analysen (Thagaard, 2018, s. 23). Til tross for utelukkede identifiserbare opplysninger, ble studiedeltakerne gitt mulighet for gjennomlesning av resultatene og samtykke til presentasjon av disse, noe alle deltakerne samtykket til (Thagaard, 2018, s. 24).

Konfidensialiteten imøtekommes ved at identifiserbare sitater utelukkes i resultatdelen. Jeg vil i tillegg unnlate å bruke fiktive navn i resultatpresentasjonen for å unngå at utsagn tilknyttet et fiktivt navn medfører identifisering. Samtidig vil jeg i teksten skrive kjønnsnøytralt (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 106). Deltakerne ble informert om at undertegnet samtykkeskjema vil oppbevares innelåst i skap på kontor hos veileder ved UiA, og at ingen utenom meg og veileder vil ha tilgang til transkripsjonene som er tilknyttet UiA sin server. For å sikre trygg lagring benyttet jeg meg av to faktor autorisering og passord via appen Authenticator for tilgang til det transkriberte materialet.

I forbindelse med vurdering av mulige konsekvenser av deltakelse har jeg vært forberedt på å tilby deltakerne noen å snakke med hvis noen skulle kjent på noe i etterkant av intervju. I tillegg har jeg stilt meg disponibel selv, dersom ønske og behov for å prate om noe deltakerne eventuelt hadde kjent på, eller i tilfelle ønske om å trekke tilbake utsagn. Imidlertid er nytteverdien ved deltakelse i overveiende grad vurdert som tyngre både av hensyn til mulighet for å belyse utfordringer ved rollen i hjemkommunen, og mulige forbedringspotensialer for å ivareta erfaringskonsulenters arbeidsforhold innenfor konteksten på best mulig måte. Samtidig kan fordelene også være av overføringsverdi og inspirasjon for andre kommuner med ansatte erfaringskonsulenter i egen hjemkommune (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 107). Flertallet av deltakere har imidlertid uttrykt at deltakelse har bidratt til refleksjon over egen arbeidspraksis og rolle, både underveis og i etterkant av gjennomført intervju.

Ettersom forskeren representerer det viktigste redskapet innen kvalitativ forskning og intervju som metode er det vesentlig å redegjøre for forskerrollens betydning i denne sammenheng (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 195). Jeg vedkjenner meg at min utdanningsbakgrunn som sosionom, arbeidserfaring innen rusfeltet og generelt inntrykk av overveiende fokus på nytteverdien ved erfaringsansettelser utgjør en del av min forforståelse. Imidlertid vil min bevissthet omkring dette gjøre det enklere for meg å sette min forforståelse til sides jfr. fenomenologiens forutsetning for å møte fenomenet med åpent sinn. Min uerfarehet som forsker vil kunne gjøre det enklere å opptre med bevisst naivitet i møte med fenomenet og dermed større åpenhet for deltakernes forståelser av egne opplevelser (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 48). Samtidig vil en slik innstilling kunne

fungere som en motvekt til det eksisterende asymmetriske maktforholdet mellom meg og studiedeltakerne (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 51).

2.7 Metodekritikk

Noe av kritikken rettet mot fenomenologien er for sterk vektlegging av subjektivitet, ettersom den i stor grad vektlegger enkeltindividets opplevelser i kunnskapsutvikling (Jakobsen, 2021, s. 112). Hermeneutikken utdyper noe av denne kritikken ved å fremholde at det ikke finnes noen absolutt sannhet, samt at enhver forståelse fordrer fortolkning, der forståelsen alltid kan tolkes på nye måter (Thagaard, 2018, s. 37). Ettersom jeg i denne studien vil etterstrebe og favne variasjonsbredden i opplevelser tilknyttet fenomenet går imidlertid en dypere mening gjennom fortolkning og betydningen av fenomenet, i tråd med hermeneutisk rasjonale tapt. I forlengelse av dette er det vesentlig å påpeke at resultatene ikke er generaliserbare. Studiens utførelse innen et konkret geografisk område, i tillegg til ulikheter i praksis omkring integrering av erfaringskompetanse vil kunne begrense studiens overføringsverdi.

Thagaard (2018) fremholder tap av opprinnelig kontekst som en svakhet ved temaanalyser, samtidig som det på en annen side utgjør en fordel for å bevare deltakernes anonymitet (Thagaard, 2018, s. 179 – 180). Ettersom konteksten representerer en mindre kommune, vil en tematisk analyse være bedre egnet. Samtidig er utvalget relativt lite og består av kun et kjønn. Det være nødvendig med ytterligere utforskning tilknyttet konteksten og hensyn til kjønns mangfold. Imidlertid er deltakerne representert fra ulike sektorer, noe som gir ulikt utgangspunkt og styrker berikelse av perspektiver tilknyttet opplevelser av rollen.

Ifølge Thagaard (2018) søkes metning gjennom rekrutteringen av nye studiedeltakere inntil det ikke frambringer ny innsikt og forståelse av fenomenet (Thagaard, 2018, s. 59). Det er vesentlig å påpeke at utvalget på seks studiedeltakere representerer en svakhet når det gjelder oppnådd metning, av hensyn til tid, oppgavestørrelse og tilgang til begrenset antall studiedeltakere innad samme kommune. Metning er likevel søkt innenfor gitt utvalg med de mulighetene som ligger i semistrukturert intervjuguide, gjennom eksempelvis å pløye dypere i temaene ved å spørre studiedeltakere om å utdype tema og beskrive eksempler. Under analysen er metning søkt inntil koding ikke bidro til ytterligere informasjon eller temaer,

samt inntil videre redefinering av tema ikke ble ansett som hensiktsmessig for å favne essensen. Til tross for lite utvalg anser jeg datagrunnlaget som rikt i henhold til både nyanser og mengde (Fusch & Ness, 2015, s. 1408 – 1409). Samtidig er kodingen utført av meg alene, noe som antydes å være en svakhet i forhold til ytterligere perspektiver på grad av oppnådd datametning (Brod et al., 2009, s. 1270; Fusch & Ness, 2015, s. 1410; Saunders et al., 2018, s. 1904). Imidlertid har jeg forsøkt å imøtekomme denne svakheten ved å gå gjennom kodene flere ganger og drøfte med veileder underveis.

3.0 Teori

I det følgende vil jeg redegjøre for valgt teori basert på en datadrevet tilnærming. Med en nærere induktiv tilnærming som utgangspunkt, vil det dermed være en naturlig rekkefølge å presentere teorien etter metodekapittelet. Gjennomgående tematikk på tvers av datamaterialet danner grunnlag for teoriens relevans. Riessman (1976) sin teori om «*The helper – therapy principle*», som går ut på at hjelperen selv opplever fordeler ved å hjelpe andre, tilbyr en forståelse av erfaringskonsulenters drivkraft i rollen til tross opplevde belastninger. Coleman (1988) sin teori om sosial kapital og Schiefloe (2018) sin nettverksforståelse viser til betydningen sosial kapital gjennom nettverk kan ha for utvidet mulighetsrom i rolleutøvelse. Rolle identitetsteori bidrar til en forståelse av erfaringskonsulent rollens betydning for identitetsutvikling og opprettholdelse av rolleidentitet.

3.1 The helper principle

Frank Riessman introduserte begrepet «*the helper – therapy principle*», forstått som hjelperterapiprinsippet (min oversettelse), i forbindelse med sin studie av hva som gjorde hjelperrelasjoner innenfor selvhjelpsgrupper så fruktbare. Hjelperterapiprinsippet viser til hjelpeparadokset som kan oppstå i hjelperelasjoner, der hjelperen selv oppnår helsefremmende fordeler gjennom å hjelpe andre. Prinsippet understrekes å være en sentral forklaring på hvorfor hjelperelasjoner, særlig i tilfeller der hjelper har egenerfaring med utfordringene til hjelpetrequende, kan være helsefremmende for hjelper. I slike tilfeller framholdes veiledning av andre også å kunne bidra til en veiledning eller overbevisning for hjelperen selv. Samtidig kan engasjement i å hjelpe andre skape en distraksjon fra egne utfordringer eller bekymringer, og bidra til at hjelperen ser disse gjennom et nytt perspektiv (Riessman, 1965, s. 31, 1976, s. 41 – 42).

Andre faktorer som kan være fordelaktig for hjelper er knyttet til forpliktelsen til rollen som hjelpeyter. Forpliktelsen inneholder også en implisitt nytteverdi, der hjelperen kan se ut til å i større grad etterstrebe å ha det bra med seg selv for å kunne hjelpe andre. I tillegg til å kunne oppnå følelse av sosial nytteverdi, kan viktigheten og statusen forbundet med rollen

være fordelaktig for hjelper. På bakgrunn av rollen som hjelpepyter representerer hjelperen den mindre avhengige part i hjelperelasjonen (Riessman, 1965, s. 31, 1976, s. 42).

Fordelene framholdes av Riessman (1976) å ha en innvirkning på følelsesregisteret hos hjelperen, der disse forbindes med å fremme velvære. Følelser som bidrar til bygging av selvspekt, følelse av å være nyttig og viktig, samt utvikling av egne ferdigheter og kompetanse framholdes i denne sammenheng å være helsefremmende. Andre elementer som beskrives å bidra til det samme er følelse av tilfredsstillelse ved å være rollemodell for andre, og være en hjelpepyter framfor hjelpemottaker. Disse helsefremmende fordelene av å være den som yter hjelp, antyder videre at alle som trenger hjelp selv burde hatt muligheten til å hjelpe andre (Riessman, 1976, s. 42). Imidlertid er det vesentlig å påpeke at individuelle forskjeller er av betydning for gradforskjeller og variasjoner tilknyttet opplevelse av fordeler (Riessman, 1965, s 31).

Økt motivasjon, effektivitet og videreutvikling av hjelpeferdigheter er mulige konsekvenser som kan utspille seg på bakgrunn av fordelenes helsefremmende funksjon.

Hjelperterapiprinsippet beskrives videre å være særlig i tråd med samarbeidende trender innenfor hjelpeapparatet, der relasjonen mellom hjelper og hjelpetrengende preges av samarbeid om løsninger. I tilfeller der hjelpetrengende opplever relasjonsvansker i møte med profesjonelle kan hjelperterapiprinsippet dermed være særlig gunstig, ettersom hjelperelasjoner der hjelperen selv har lignende erfaring i større grad er basert på likeverd (Riessman, 1965, s. 28 – 29).

Til tross for overnevnte fordeler er det imidlertid noen forhold å ta hensyn til ved hjelpeterapiprinsippet. Viktigheten av at hjelperen er bevisst og har kontroll over egne utfordringer understrekes som nødvendig for å unngå foreliggende mulig fare for at disse kan overføres til hjelpetrengende. I denne sammenhenger framholdes to tiltak å være nødvendig for å minimere risikoen, hvorav det ene beror på profesjonell veiledning av hjelper som en nødvendighet. Det andre omhandler at hjelper ikke bør ha en intensiv oppfølgingsfunksjon med mindre det foreligger tydelig bevissthet hos hjelper omkring egne utfordringer og overføringsfare av disse. Et annet viktig moment omhandler hjelperterapiprinsippetets forutsetning som avhenger av å foregå på en relativt ubevisst måte.

Med andre ord vil noe av kraften i prinsippet kunne reduseres dersom hjelperen er bevisst hjelperrollens funksjon som selvhjelp (Riessman, 1965, s. 31 – 32).

3.2 Sosial kapital i nettverk

Summen av individets uformelle og relativt forutsigbare relasjoner representerer den enkeltes sosiale nettverk. Samtidig som våres relasjoner til andre mennesker representerer vårt grunnleggende sosiale behov, kan motivene for å opprettholde slike relasjoner forstås på bakgrunn av nytteverdien og betydningen de ulike relasjoner kan ha for den enkelte (Schiefløe, 2018, s. 13 – 91).

Ressurstilgangen gjennom relasjoner i nettverket gjenspeiler mulige ressurser som de ulike relasjoner tilbyr, eksempelvis kan slike ressurser være tilgang til informasjon, innflytelse, hjelp og støtte. Individets totale antall nettverk og dets størrelse, samt grad av ressurser som relasjonene innenfor nettverket byr på, representerer til sammen den enkeltes sosiale kapital (Schiefløe, 2018, s. 20 – 92).

Et særtrekk ved sosial kapital framholdes å være dens eksistens i relasjoner, tilknyttet det enkelte individ og dermed en individuell ressurs som samtidig har utspring i den sosiale konteksten relasjonene er en del av. Forpliktelser, forventninger og troverdighet er sentrale elementer i oppbygging av sosial kapital. I denne sammenheng representerer forpliktelser en opplevelse av å skyldes noen noe, og forventninger viser til en forventning om gjengjeldelse av eksempelvis en tjeneste. Forutsetningen for at disse mekanismene skal gi avkastning på sosial kapital er troverdighet til relasjonene disse inngår i og konteksten som relasjonene er en del av, eksempelvis nettverket (Coleman, 1998, s. 98 – 103).

Informasjonskanaler med tilgang til informasjon og normer med tilhørende sanksjoner antas å være betydningsfulle elementer i relasjoner som danner grunnlag for sosial kapital.

Informasjonen danner grunnlag for handling, samtidig som foreliggende normer innenfor et nettverk gjør handlingen enklere å utføre ved at individet følger etablerte normer, typisk for å unngå sanksjoner eller oppnå form for kreditering (Coleman, 1998, s. 104).

Sosial kapital påpekes å være av betydning for menneskelig kapital, som representerer personlige fordeler enkeltindividet selv får. Eksempelvis kan den sosiale kapitalen utgjøre endringer i individets kunnskaper og handlemåter gjennom å utvikle og forbedre disse, og dernest skape nye måter å handle på for den enkelte (Coleman, 1988, s. 100). Samtidig kan tilgjengelig sosial kapital gjennom egne sosiale nettverk også gi avkastning på systemnivå, eksempelvis ved å bidra til at tjenester fungerer bedre (Schiefløe, 2018, s. 97).

3.3 Rolleidentitet

Utvikling av rolleidentitetsteori har sitt utspring i Mead (1934) sine ideer om selvet som foranderlig og sosialt konstruert av samfunnet gjennom samspill med omgivelsene. Selvet betraktes som oppdelt i flere sosiale konstruksjoner der deler som gjenspeiler de ulike rollene mennesker har i samfunnet (Hogg et al., 1995, s. 255 – 256). Delene representerer ulike rolleidentiteter som er hierarkisk organisert i selvet etter rolleidentitetens grad av sannsynlighet for å utspille seg i ulike situasjoner (Stryker, 1968, s. 559 – 560).

Begrepene sentral rolleidentitet og rolleforpliktelse brukes i teorien for å forstå hvordan rolleidentiteten påvirker atferden i rolleutøvelse (Hogg et al., 1995, s. 256). Sentral identitet er her forstått som den identiteten mennesket er mest bevisst på og som spiller en viktig rolle i ens liv, uavhengig av andre roller en har. Rolleidentiteten øverst i selvets hierarki anses å være den som er mest sentral og fremtredende i ulike situasjoner, høyest sannsynlig vil gjenspeile rolleforventninger gjennom rolleatferd og dernest også ha sterkest innflytelse på individets selvdefinisjon (Callero, 1985, s.204; Stryker & Burke, 2000, s. 286). Hvorvidt en rolleidentitet er mer sentral enn andre og befinner seg øverst i selvets hierarki avgjøres av hvor sterk forpliktelsen til rollen er. Styrken i forpliktelsen hviler på antallet og nytteverdien i relasjoner som er tilknyttet rolleidentiteten (Hogg et al., 1995, s. 258). Rolleidentitetens plassering i hierarkiet er subjektiv, noe som kan forklare forskjeller i atferd mellom mennesker innenfor samme rolleidentitet (Callero, 1985, s. 203).

Rollen representerer sett av forventninger knyttet til hvordan rolle innehaver skal utøve rollen (Simon, 1992, s. 26). Rolleidentiteten baserer seg på individets selvoppfatning og definisjon av seg selv på bakgrunn av rollen de inntar, der andres responser på rolleutførelse

internaliseres og danner videre grunnlag for den enkeltes selvoppfatning (Hogg et al., 1995, s. 257). Opplevelse av tilfredsstillende rolleutøvelse tilknyttet en spesifikk rolleidentitet, kan virke styrkende for selvbilde og selvtillit, i tillegg til å skape ytterligere motivasjon i rollen. Motsatt vil opplevelse av tilkortkommenhet i møte med rolleforventninger derimot kunne påvirke selvbildet og selvtilliten negativt (Callero, 1985, s. 204 – 213).

Rolleidentiteten kan fungere som individets kontrollsystem ved at individet kan påvirke andres responser på egen rolleidentitet gjennom å tilpasse egen rolleatferd, og dernest gi omgivelsene nytt fortolkningsgrunnlag av deres rolleidentitet gjennom rolleutøvelse. Formålet er å oppnå høyest mulig samsvar mellom individets egne oppfattelser av seg selv i lys av rolleidentiteten, og individets fortolkning av omgivelsenes oppfattelser som kommer til uttrykk gjennom deres responser. Oppnåelse av slikt samsvar kan i sin tur forebygge eller redusere psykisk ubehag som kan oppstå dersom omgivelsenes respons på individets rolleidentitet ikke samsvarer med hvordan individet opplever seg selv og egen rolleidentitet (Burke, 1991, s. 838 – 840).

4.0 Resultater

I dette kapitlet vil jeg framlegge funnene jeg har utviklet gjennom analyseprosessen. Fem temaer med tilhørende undertemaer vil bli presentert. Hovedtemaene er: 1. Utvidet mulighetsrom gjennom nettverk, 2. Etablerte relasjoner i tidligere nettverk har sin pris, 3. Rolleopplevelse med utspring i egen rolleutøvelse og forventninger, 4. Anerkjent bidrag innenfor etablerte strukturer, 5. Erfaringskompetansens mange ansikt. Beskrivelsene gjengis deskriptivt og illustreres med direkte sitater, der utsagn fra alle deltakerne er representert.

4.1 Utvidet mulighetsrom gjennom nettverk

Deltakerne beskriver utvidet mulighetsrom gjennom opparbeidet nettverk, som et særtrekk ved å jobbe i egen hjemkommune. Mulighetsrommet beskrives som utvidet gjennom å benytte bekjenskaper og andre i nettverket til å utvide rolleutøvelse på ulike måter, i tillegg til at det byr på mulighet for nettverksbygging for tjenestemottakere. Eget erfaringskonsulent nettverk beskrives også å være et svært nyttig bidrag for støtte og veiledning i rollen, samt muligheter for samarbeid på tvers av etater. De ulike nettverk vil utdypes i undertemaene.

4.1.1 Bredere landskap for rolleutøvelse og nettverksbygging for tjenestemottaker

Deltakerne beskriver på ulike måter hvordan opparbeidet nettverk utvider muligheter for rolleutøvelse og tilbyr enklere kontaktbygging for tjenestemottakere. Samtlige av deltakerne forteller at de har vokst opp i hjemkommunen, der de selv har en fortid tilknyttet tidligere problematisk bruk av rusmidler og kriminalitet, noe som også har dannet grunnlag for at flere deltakere har benyttet seg av ulike tjenester i kommunen. Samtidig har deltakerne naturligvis opparbeidet seg ulike nettverk opp igjennom livet, hvorav bekjenskaper i rusmiljøet framkommer som en naturlig følge av dette. Flere deltakere beskriver hvordan ulike roller i arbeidslivet, fritidsaktiviteter, og engasjement i lokalsamfunnet har bidratt til nettverksbygging, der lavere terskel for å henvende seg til bekjenskaper i nettverket framkommer som utslagsgivende for utvidet tjenesteutøvelse. Rollene som trekkes fram er tilknyttet ulike nivåer innenfor offentlige og frivillige tjenestetilbud, der eksempelvis lederroller inngår. En av deltakerne med ledererfaring beskriver:

«Det at jeg hadde mulighet til å være leder i en periode gjorde også at jeg hadde mye kontakt med personer i administrasjonen, personer politisk, altså i alle de forskjellige tjenestene på en måte.»

Det beskrives også hvordan en mindre kommune naturligvis innebærer kjennskaper og relasjoner i høyere posisjoner innad i kommunen. Videre beskrives opplevelse av å dermed ha noe lavere terskel for å ta en prat omkring utfordringer og forbedringspotensialer innen rus og psykiskhelsetjenesten i kommunen. Noe som i sin tur skaper større mulighet for å kunne påvirke tjenesteutforming. Noen uttrykker dette slik:

«Jeg føler at kjennskap til politikere her i byen gjør det noe enklere å ytre forslag til utforming av tjenester. Terskelen til å ta en «uformell prat» om ulike problemstillinger fra praksisfeltet, hvordan rusomsorgen ikke fungerer og bør fungere blir liksom lavere».

Samtlige av deltakerne beskriver opplevelser av å ha større muligheter til å yte hjelp til tjenestemottaker gjennom å henvende seg til bekjente i nettverket. Hjelpen kan for eksempel innebære å finne aktiviteter med mulighet for nettverksbygging innenfor aktiviteten, finne noen som kan hjelpe med økonomi, eller å inneha en mer koordinerende funksjon ved å koble på riktige instanser. I forbindelse med dette understreker flere egenerfaring med de ulike tilbudene som nyttig. En av deltakerne uttrykker:

«Om det er en bruker en har oppfølgingsansvar for eller om det er en privat som kontakter for hjelp så har jeg mulighet – jeg vet akkurat i slike tilfeller hvem jeg skal ringe for å koble på de riktige folkene, jeg vet akkurat hvem jeg skal ta kontakt med for at de skal få den hjelpen de trenger».

Deltakere som ikke har benyttet seg av de ulike tjenestene i kommunen selv beskriver kontaktbygging gjennom arbeidsrelatert nettverk som et utgangspunkt for muligheter. Samtidig understrekes verdien og nytten av samarbeid gjennom nettverk som mulighet for tjenestemottakere:

«Jeg som har med to etterverns tilbud å gjøre ser verdien i at vi bruker og deler hverandres tilbud om aktiviteter på tvers».

Imidlertid uttrykkes det også hvordan en mindre kommune enklere bidrar til at en lærer seg de ulike menneskene i tjenestene å kjenne, og dermed ser ulikheter i hvordan tjenesteytere opptrer i ulike saker. Noe som beskrives å kunne å skape usikkerhet ovenfor vedkommende og en opplevelse av å ikke vite hvor man har personen.

Andre deltakere beskriver kjennskap til kommunen på bakgrunn av å selv ha vokst opp i den som nyttig i forhold til god kjennskap til rusmiljøet som også letter oppsøking av tjenestemottakere. I tillegg framheves kjennskapen til rusmiljøet som nyttig for innpass hos de som står uten oppfølging av tjenester. Noen av deltakerne framholder eget etternavn som kjent i kommunen på godt og vondt, og beskriver dette som en medvirkende årsak til enklere oppsøking. Opplevelsen kommer til uttrykk i beskrivelsen:

«Jeg har jo mange ganger kunnet spore opp og få tak i personer som jeg har lett etter fordi jeg vet om mange, og vet om steder jeg kan reise til for å spørre liksom. Jeg har nok sikkert litt ekstra fordeler med at etternavnet mitt har hatt det rykte som det har hatt i denne byen liksom, føler med det at jeg kan bevege meg litt mer sånn fritt i miljøet enn sikkert mange andre kan».

4.1.2 Eget erfaringskonsulent nettverk

Samtlige deltakere beskriver verdien i å ha et tilhørende fellesskap med andre erfaringskonsulenter fra de ulike tjenestene i kommunen. Muligheter for jevnlig intern og ekstern veiledning, samt evaluering av rollen sammen med ledere, beskrives å inngå som en del av fellesskapet. Imidlertid understrekes den interne støtten, erfaringskonsulentene seg imellom som den beste veiledningen. Støtten framholdes å være på både personlig plan og i forhold til utfordringer en møter i rolleutøvelsen, samt viktig for den enkeltes opplevelse av å ikke stå alene om utfordringene. Videre beskrives støtten som et uttrykk for en delt felles forståelse av de ulike utfordringer og belastninger den enkelte opplever. En studiedeltaker uttrykker betydningen av erfaringskonsulentgruppen slik:

«Det tenker jeg kanskje kan være litt spesielt i forhold til andre kommuner, det at vi er flere erfaringskonsulenter som jevnlig prater sammen og mange av oss har de samme bekjente. Det er jo klart det når det er noe med en av beboerne her oppe så er det jo flere av oss som kjenner til dem, og da kan vi prate om det og vi kan snakke sammen rundt hvordan en skal stå i det»

De som var ansatt som erfaringskonsulent før opprettelse av erfaringskonsulentgruppen, og dermed har fått erfare fravær av samhold og fellesskap med andre erfaringskonsulenter beskriver verdien av å være en del av et erfaringsfellesskap:

«Nå har vi jo møter med alle erfaringskonsulentene så nå deler vi jo erfaringer med hverandre og slikt, og det er veldig fint syntes jeg. Men til å begynne med var jeg jo alene».

Erfaringskonsulentgruppen beskrives også som en plattform med mulighet for å drøfte ulike problemstillinger den enkelte måtte stå i, og mulige løsninger. Muligheter for samarbeid omkring tjenestemottakere beskrives å være svært verdifullt ettersom de ofte er felles bekjente for erfaringskonsulentene. Det blir enklere å drøfte ulike dilemmaer knyttet til en tjenestemottaker når flere av dem kjenner til bakgrunnshistorien og har en kjennskap til vedkommende sin situasjon. En deltaker uttrykker:

«Jeg tenker den beste veiledningen er den vi har sammen, fordi vi jobber godt sammen, vi jobber tverrfaglig og i noen tilfeller har vi samme brukere siden de andre jobber som samarbeidspartnere fra andre tjenester. I tillegg så har vi tre ganger i året evalueringer av erfaringskonsulentrollen sammen med leder, dette blir også en møtearena der vi kan ta opp problemstillinger og foreslå løsninger»

Samtlige forteller samtidig om opplevelse av erfaringskonsulentgruppen i kommunen som noe unikt, hvorav muligheter for å delta på møter framholdes som en prioritet fra kommunens side i form av tilrettelegging for dette. Noen deltakere beskriver hvordan lokasjonen for møtene på rådhuset skaper en følelse av å være et anerkjent og viktig bidrag. Flere nevner i denne sammenheng sammenligninger med andre kommuner og de erfaringer

andre erfaringskonsulenter fra andre steder i landet deler, der fellesskap med andre erfaringskonsulenter og mulighet for jevnlig veiledning og samarbeid beskrives som fraværende.

4.2 Etablerte relasjoner i tidligere nettverk har sin pris

Tjenesteutøvelse ovenfor bekjenskaper i tidligere rusmiljø beskrives noen ganger å være en belastning en må stå i. Imidlertid representerer slike bekjenskaper både en større mulighet og samtidig et hinder for å yte hjelp fra den enkelte erfaringskonsulent sin side.

4.2.1 Emosjonelle belastninger – en påkjennende praksis

Flere av deltakerne har etablerte relasjoner i det tidligere rusmiljøet, på bakgrunn av å ha vært en del av det samme miljøet selv. Beskrivelsene tilknyttet å være tjenesteutøver ovenfor de en har en relasjon til framkommer som både fordeler og påkjenninger. Omsider beskrives ikke påkjenningene som en begrensning eller hinder, men samtlige nevner belastninger som en naturlig følge av å være tjenesteyter i en slik relasjon. Belastningene beskrives som opplevelser av emosjonelle påkjenninger som oppstår i situasjoner.

Eksempelvis beskrives slike situasjoner å være knyttet til det å gi en dårlig beskjed som innebærer bortfall av tilbud for kjentfolk, eller å få kjennskap til livshendelser hos tidligere venner som fram til et ansvarsgruppemøte har vært ukjent. Opplevelser av vanskelige følelser som oppstår ved å se kjentfolk slite, barndomskamerater som sliter beskrives som opplevelse av utilstrekkelighet og hjelpeløshet i rollen. Videre framholdes følelsesmessig involvering fra deltakernes side som en naturlig følge av en allerede etablert relasjon. Hvordan følelser involvert med kjentfolk medfører at en strekker seg lengre for den det gjelder uttrykkes av en deltaker slik:

«Det kan jo være at man jobber tett opp imot noen som man kjenner ekstra godt. Og det er litt mer følelser da enn bare: dette er jobben som skal gjøres og sånn fungerer det, du kommer inn og skal være rusfri. Rett og slett at man strekker seg litt lenger.»

Samtidig understrekes betydningen av å ha bevisste strategier for å koble av jobb ettersom det kan oppleves som problematisk å få meldinger utenom arbeidstid:

«Det med trening er strategier jeg har lært meg for å klare å koble av jobb, skille litt mellom jobb og privat. Jeg er derfor veldig bevisst på dette med å ha deltakere på sosiale medier, velger da å slette dem fra slike plattformer for å skjerme meg selv litt».

Deltakerne nevner eksempler på dødsfall blant tjenestemottakere de har hatt en relasjon til som belastende i den grad at det oppleves vanskelig å legge fra seg på jobb. Noen beskriver at opplevelsen setter sitt preg også etter arbeidstid i form av å være tyngende, samtidig som det har medført en usikkerhet i hvorvidt en ønsker å forbli i rollen. En av studiedeltakerne uttrykker det slik:

«Treffer i tjenesten veldig mange kjentfolk, og der folk dør der jeg da kommer tett på noen av dem som har vært tidligere venner og som jeg nå skal være erfaringskonsulent for, dør. Det var vanskelig, det satte mange spørsmålsteget ved om det er dette jeg vil jobbe med videre.»

Noen deltakere forteller også hvordan de får informasjon om rykter som gjelder en selv på bakgrunn av tillit fra tjenestemottaker der det foreligger en relasjon. Informasjonen beskrives å trigge gamle følelsesmønstre og vekke til liv gamle handlingsmønstre tankemessig. Videre understreker noen deltakere nødvendigheten av å ha verktøy for å håndtere vanskelige følelser i sammenheng som helt nødvendig, en av studiedeltakerne beskriver det slik:

«Da var det bare noe som skjedde inni meg, plutselig kjente jeg på et gammelt mønster som jeg ikke har kjent på veldig lenge, eh som heter sinne, veldig sterkt sinne. Jeg fikk noen forestillinger opp i hodet om at Oh nå skal jeg ned å si ifra til dette vedkommende. Var heldigvis bare en flyktig tanke».

I forbindelse med triggende situasjoner uttrykker noen deltakere nødvendighet av følelshåndtering slik:

«Følelsen klarer en ikke å gjøre noe med, de kommer, men en må ha metoder for å kunne håndtere dem. Og der tror jeg at jeg er ganske sterk.»

Noen deltakere beskriver hvordan foreliggende relasjoner til tjenestemottaker også vanskeliggjør grensesetting for å unngå ytterligere emosjonelle påkjenninger. Eksempelvis i tilfeller der heller en kollega burde fulgt opp nettopp på bakgrunn av den nære relasjonen, velger en likevel å følge opp. I forbindelse med dette beskrives opplevelse av ansvar:

«Ble så nært og hvor kanskje en av dem andre burde hatt oppfølging av vedkommende nettopp fordi jeg kjente personen slik jeg gjorde, samtidig så hadde det ikke blitt det samme ifht. å kunne nå inn til hen og få den tillit da hen ikke var en som ga seg lett i en relasjon med andre».

Et mindretall forteller også om behov av overskudd for at det skal oppleves godt å være i rollen og understreker særlig betydning av dette i egen hjemkommune. Til tross for at de fleste har kjennskap til fortiden beskrives opplevelse av forventning om å dele av egne erfaringer. Noen uttrykker dette slik:

«Å være erfaringskonsulent krever et visst lager av overskudd fordi jeg må på en måte dele av meg selv hver dag, selv om jeg har det vanskelig selv til tider.. det er tøft i en hjemkommune der de fleste vet hvem du er».

4.2.2 Etablerte relasjoner som hinder og mulighet for å yte hjelp

Samtlige deltakere uttrykker hvordan foreliggende relasjoner til enkeltpersoner i rusmiljøet kan by på muligheter og samtidig være et hinder for å yte hjelp. Hinderet for å yte hjelp uttrykkes å være et hinder på bakgrunn av eget ønske om å ikke følge opp vedkommende av ulike grunner. Eksempelvis i tilfeller det kan oppleves for nært for noen av erfaringskonsulentene. Nærheten uttrykkes som opplevelse av at relasjonen leder til utvikling av vennskap fra tjenestemottakers side, samt et syn på deltakerne som venn. I andre tilfeller omhandler nærheten tidligere partnerskap. Videre beskrives opplevelse av at det kan være vanskeligere for tjenestemottaker å forholde seg til grensesettingen, til tross for at de godtar og respekterer grensene. En av erfaringskonsulentene beskriver opplevelsen slik:

«Jeg har opplevd at de jeg følger opp kaller meg kompis, og vil at vi skal gå sammen på fritiden, og spurt om privat nummeret mitt..Jeg har måtte si nei til det, og det har vært litt sånn vanskelig men stort sett gått greit faktisk.. de har forstått det».

Noen deltakere forteller hvordan informasjon de får tilgang til via andre tjenestemottakere danner grunnlag for å ikke ønske å følge opp en tjenestemottaker, eller i noen tilfeller medfører avslutning av påbegynt oppfølging. Informasjonen meddeles på bakgrunn av tillit og etablerte relasjoner flere i rusmiljøet har til erfaringskonsulentene, der det til tider beskrives å være grenseløst i forhold til hva som meddeles. Videre framholdes det at informasjonen kan være av en slik karakter som utfordrer evnen til å forholde seg profesjonelt, utfordrer muligheten til å yte riktig hjelp til tross kjennskap samt medfører at en ikke ønsker å selv følge opp, men heller koble på en kollega. Dette understrekes som en utfordring med å jobbe i forholdsvis mindre hjemkommune:

«Har hendt at jeg har sagt ifra til leder om at jeg ikke kan kobles på i saker der det er slik type kjennskap til informasjon fordi jeg ikke vil kunne gi riktig type hjelp».

Et mindre tall forteller å ha forberedt seg på å møte utfordringer og hindringer for å yte hjelp. Omsider beskriver noen at de tingene en trodde skulle bli problematisk slik som eksponering for store mengder rus og brukerutstyr, ikke ble en utfordring. Samtlige forteller å ikke ha opplevd at tjenestemottakere de har kjennskap til ikke har ønsket oppfølging grunnet kjennskapen. Imidlertid beskriver flere å likevel være klar over at det kan bli tilfelle. Flere beskrives i denne sammenheng å gi valgmuligheter til kjentfolk i forhold til ønske eller fravær av ønske om oppfølging, av hensyn til og forståelse for at det kan oppleves ubehagelig for den enkelte:

«Når jeg tidligere hadde primæransvar så spurte jeg alltid personen som jeg da hadde kjennskap til, om vedkommende var komfortabel med at det var jeg som var kontaktperson».

Foreliggende kjennskap til tjenestemottakere beskrives også å danne grunnlag for en større mulighet til å yte hjelp. Muligheten kommer til uttrykk der erfaringskonsulentene oppsøkes

for hjelp nettopp på grunn av kjennskap, etablerte relasjoner og tillit. Noen deltakere forteller at dette skaper en mulighet for å nå inn til personer systemet ikke når inn til, men som er av behov for hjelp. En deltaker uttrykker det slik:

«Som vedkommende sa flere ganger så hadde ingen klart å hente hen inn, fordi hen ikke stolte på noen, var ikke mottakelig for noen...Selv ikke nærmeste familie fikk nådd inn eller tak i hen».

Fordelen ved etablerte relasjoner eller kjennskap kommer også til uttrykk ved mulighet for et større utfordringsbilde hos tjenestemottaker, kjennskap til hvilken tilnærming som funker, og enklere innpass hos den enkelte. En erfaringskonsulent beskriver fordelene slik:

«Fordelen med å jobbe med kjentfolk er kanskje at en vet litt mer hvor skoen trykker, og kanskje kan dra i gang litt mer hos den enkelte...det kan være boligsituasjon, hvem de velger å omgås med..»

4.3 Rolleopplevelse med utspring i egen rolleutøvelse og forventninger

Deltakerne beskriver på ulike måter hvordan opplevelse av både egne og andres forventninger til rollen, utspiller seg i deres egen opplevelse av rolleutøvelse.

Tjenesteutøvelse beskrives å være basert på egenerfaring med rusens virkninger og medfølgende livsstil. Fortiden framholdes i denne sammenheng å være av betydning for den enkeltes selvopplevelse og opplevelse av egen rolle.

4.3.1 Utfordrende med ulike forventninger til rolleutøvelse

Et mindretall beskriver opplevelse av forventninger til rollen om å dele av egen historie og sitt liv. Noen forteller om opplevelse av forventning om å dele noe av seg selv hver dag til tross for hvordan en selv har det. Videre beskrives det som særlig tyngende dersom en har det vanskelig selv. Andre forteller om erfaringer der kjentfolk har en forventning om å ikke møte deltakerne som fagperson, på bakgrunn av kjennskap til deres fortid. På bakgrunn av denne kjennskapen framheves opplevelse av en økt forventning blant kjentfolk om å dele

noe av egen historie. I forbindelse med dette uttrykker noen tro på at det er enklere å velge når og hvor mye en vil dele av eget liv dersom en ikke hadde jobbet i egen hjemkommune. Andre framholder behovet for overskudd for at det skal oppleves godt å være i rollen i egen hjemkommune. En av deltakerne uttrykker forventningen slik:

«Jeg må på en måte dele av meg selv hver dag, selv om jeg har det vanskelig selv, eller om jeg for eksempel har det vanskelig hjemme, da er det vanskelig å dele av seg selv på jobb. Det er en belastning og det er tøft i en hjemkommune der de fleste vet hvem du er».

Andre deltakere beskriver opplevelse av forventning fra kommunen om å stå fram i avisen i ulike settinger. I forbindelse med dette beskrives opplevelse av at kommunen er av behov for å uttrykke stolthet over å ha erfaringskonsulenter i de ulike tjenestene. Imidlertid forteller noen deltakere å ikke ønske det av ulike grunner, eksempelvis av hensyn til familie og egne barn, eller av hensyn til eget behov for å eie egen historie. Andre begrunner å gjøre dette på bakgrunn av å ha brutt med internalisert stigma omkring tidligere levd liv. En studiedeltaker begrunner fravær av ønske om dette slik:

«Jeg vet at kommunen er veldig stolte av at de har erfaringskonsulenter, du skal i avisa og du skal stå fram osv. Det velger jeg å ikke gjøre, fordi at jeg har familie, jeg har barn og andre. Og jeg tenker at min historie det er min historie og den behøver ikke å komme på trykk uten at det er mitt ønske».

Studiedeltakerne beskriver på ulike måter hvordan inntreden i rollen også innebærer egne forventninger til seg selv, typisk på bakgrunn av skyldfølelse over tidligere handlinger og ønske om å gi noe tilbake til samfunnet. Forventningene beskrives av flere å ha blitt en del av dem selv og naturlig å leve opp til. Eksempelvis beskriver flere deltakere egen forventning til å omhandle å være en hjelper som strekker seg langt, leve bedre og i troskap mot det å være rusfri, gi av seg selv for å ivareta andre. Andre deltakere beskriver å engasjere seg jobbrelatert også på fritiden som en naturlig følge av et brennende engasjement for rusfeltet. En deltaker beskriver dette slik:

«Jeg er på mange måter stolt av meg selv og den jobben jeg har gjort i rollen. Dette førte jo igjen til høyere forventninger til meg selv i forhold til å prestere i rollen og livet generelt».

4.3.2 Rolleutøvelse basert på kunnskap og tjenestemottakers premisser kommer med kostnad og gevinst

Samtlige deltakere beskriver hvordan rolleutøvelsen har utgangspunkt i kunnskap om rusens virkninger, livsstilen det medfølger, basert på egenerfaring og dermed også tjenestemottakers premisser. Flertallet forteller at dem mer eller mindre har utformet egen arbeidsbeskrivelse selv, eller måten å utøve rollen på ved ansettelse. Andre beskriver at det foreligger lite tydelighet og instruksjoner fra arbeidsgivers side i forhold til innhold i rollen. Felles for alle deltakerne var imidlertid oppstart i midlertidige prosjektstillinger som etter hvert er blitt faste stillinger. Flere beskriver at det foreligger få begrensninger i forhold til type oppfølging, samtidig som oppfølgingen avhenger av hva brukeren ønsker. Noen beskriver en større frihet i rollen sammenlignet med andre i tjenesten. Andre uttrykker eierskap til rollen på bakgrunn av å ha utformet egen arbeidsbeskrivelse. En deltaker uttrykker hvordan hen utformet rollens innhold slik:

«De visste bare at de skulle ha en erfaringskonsulent, men hvordan vedkommende skulle jobbe eller hva som skulle være de faktiske arbeidsoppgavene det hang litt i lufta. Så begynte jeg egentlig bare å jobbe, å gjøre det jeg følte var riktig, så gikk det seg til underveis med noen småjusteringer her og der da jeg kanskje gjorde ting som dem mente var litt utenfor hva som var greit for tjenesten».

Samtlige deltakere beskriver at innholdet og utøvelse av rollen er basert på egenerfaring med hva som var betydningsfullt i egen prosess, eksempelvis erfaring med at noen strakk seg lengre eller gjorde det lille ekstra som skulle til. Noen beskriver hvordan egen oppfatning basert på egenerfaring med å møte hjelper som gir av seg selv oppleves som en nødvendighet i rollen. Andre understreker hvordan egenerfaring med viktigheten av å bli sett, hørt og finne mening utgjør fundamentet for egen rolleutøvelse. Imidlertid understreker alle deltakere at det som opplevdes hjelpsomt i egen prosess ikke er en fasit for alle. Eksempelvis beskrives dette å komme til uttrykk i tjenesteutøvelse ved å sammen

med tjenestemottaker lete etter det som gir mening, håp og tenner gnist hos den enkelte.

En deltaker uttrykker det slik:

«Jeg sier det klart og tydelig til den enkelte deltaker: jeg mener ikke at du skal gå den samme veien som jeg har gått, jeg forteller deg min vei så får du finne din sti, også går vi den stien sammen og jeg heier på deg. Men du må finne hva som passer inn i ditt liv.»

Andre framholder egenerfaringen som kunnskapsbasert i forhold til rusens virkning, livsstilen og påkjenninger det medfølger. Noen deltakere forteller hvordan denne kunnskapen danner grunnlaget for at en velger å foreta noen valg som ikke nødvendigvis er helt innafor for tjenesten, eksempelvis kan det innebære tjenesteutøvelse av ulik slag, utover ordinærarbeidstid. Eksempelvis beskrives valg om å ta med jobbtelefonen hjem, nettopp på bakgrunn av egenerfaring med at påkjenninger ikke er tidsbegrenset og at det gjerne er på kvelden det som er vanskelig oppleves tøffest. Til tross for at noen deltakere understreker å oppleve det å ta en telefon ekstra som uproblematisk, beskrives det imidlertid også at det forekommer andre jobbrelaterte henvendelser. Slike henvendelser kan for eksempel være pårørende eller andre. I denne sammenheng framholdes telefoner av eksempelvis pårørende som det som kan bli mest vanskelig, grunnet utfordring med å trygge pårørende i saker det mangler samtykke uten å bryte taushetsplikten. En deltaker uttrykker det slik:

«Jeg sier jo ifra til dem jeg har oppfølging av at jeg vet veldig godt at det som er vanskelig i situasjonen den enkelte står i nå, det slutter ikke å være vanskelig kl.15:30 fordi resten av oss reiser hjem fra jobb liksom.»

Noen deltakere beskriver det som krevende å inneha roller i to ulike tilbud innen samme tjeneste. Eksempelvis beskrives opplevelse av uklarhet i rollen grunnet utøvelse i ulike tilbud og rollestress i forbindelse med å veksle mellom ulike roller innenfor samme tjeneste. En erfaringskonsulent uttrykker utfordringer i forbindelse med dette slik:

«Hvis jeg for eksempel som driver tilbudet, og spiller selv og med som leder og hvis du kommer i konflikt med et menneske på banen der, så skal du stå i en lederrolle samtidig som

du er spiller selv. Og i det øyeblikket så er det ikke så gunstig å ha den erfaringen fordi da bli du tatt litt som de er og kanskje ikke som lederen».

Samtlige deltakere understreker uansett å ha positive opplevelser med rollen i hjemkommunen, og understreker at hvorvidt det oppleves som positivt omhandler hvorvidt en velger å fokusere på det positive ved det. Noen deltakere beskriver opplevelse av gitte fordeler i rolleutøvelse, andre framholder fravær av negative erfaringer og opplevelse av egen nytte av rollen som grunnlag for positive opplevelser med rolleutøvelse i hjemkommunen. En uttrykker sin positive opplevelse slik:

«Og jeg vet at jeg har klart å hjelpe mange, og jeg vet det er pårørende som er glad for den innsatsen jeg har gjort. For meg så er det rett og slett bare veldig positivt å jobbe som erfaringskonsulent i egen hjemkommune.»

4.3.3 Fortiden som en del av lasset i erfaringskonsulentrollen

Samtlige beskriver opplevelse av at fortiden lever i rollen. Flere beskriver hvordan tidligere levd liv fungerer som en påminnelse om livet de ikke ønsker å tilbake til, og framholder behov for å distansere seg fra den de en gang var. Noen framholder opplevelse av skam over tidligere levd liv og nødvendigheten av å bryte skammen for å kunne yte best mulig hjelp. Et mindretall beskriver opplevelse av å være stemplet som tidligere rusmisbruker i rollen. Flertallet av deltakere beskriver imidlertid tidligere status i miljøet av betydning for erfaringskonsulentrollen. Andre beskriver opplevelse av trygghet med å ferdes rundt i rusmiljøet under tjenesteutøvelsen, grunnet etablerte relasjoner i miljøet eller på bakgrunn av å selv ha vært en del av det. En studiedeltaker uttrykker:

«Tenker at det ikke er for alle å jobbe i egen hjemkommune, for det skal litt til å ha vært i et miljø i utgangspunktet for nå er det jo sånn at i mange miljø så kan en skape seg både fiender og uvenner på den ene eller den andre måten...Jeg har blitt respektert den gang da og blir fortsatt respektert nå.»

Flere beskriver å oppleve støtte i rollebytte fra tidligere kjente i det tidligere rusmiljøet, eksempelvis ved at tjenestemottakere som fortsatt er en del av miljøet forholder seg svært positivt til deres rollebytte. Imidlertid beskrev flere deltakere situasjoner der det kunne vært problematisk for rolleutøvelse og understreker at det ikke er for alle å jobbe i egen hjemkommune, samt betydning av riktig utgangspunkt for dette. Dette kommer til uttrykk i deltakers utsagn:

«Hadde jeg kanskje hatt en litt annen historie hvor jeg kanskje hadde vært den slemme, og gjort veldig mye galt mot mange så tenker jeg at det kanskje ikke hadde vært det samme, i forhold til at det ikke er sikkert dem ville hatt hjelp av meg i ettertid.»

Alle deltakere beskriver opplevelse av å være et forbilde og rollemodell, på bakgrunn av å bli omtalt som dette av tjenestemottakere. En av deltakerne uttrykker dette slik:

«Og som vedkommende også har sagt til en kollega av meg, uten å ha sagt det til meg selv, så var jeg liksom utgangspunktet for at hen gikk den veien hen gikk da, vedkommende hadde sagt at: ønsker å bli som NN.»

Noen beskriver opplevelse av eierskap til rollen og egne erfaringer. Eksempelvis beskriver noen deltakere å forholde seg til rollen som noe en velger å tre inn i, og understreker å eie rollen så lenge en selv velger når en vil tre inn og ut av den. Dette kommer til uttrykk slik:

«Jeg faller mer og mer bort på at jeg jobber som erfaringsmedarbeider i den grad jeg gjør det, for det gjør jeg, jeg er jo det. Men jeg tenker egentlig ikke så mye på det fordi jeg lever med rollen så lenge jeg eier den selv.»

4.4 Anerkjent bidrag innenfor etablerte strukturer?

Samtlige deltakere uttrykker opplevelse av anerkjennelse for deres erfaringskompetanse innad de ulike tjenestene og i lokalsamfunnet. Imidlertid beskrives variasjoner i opplevelse av anerkjennelse på systemnivå i forbindelse med varierende grad av innpass i tjenesteutforming.

4.4.1 Anerkjent bidrag i lokalsamfunnet

Samtlige beskriver opplevelser av erfaringskompetansen som et anerkjent bidrag i både egen tjeneste, blant andre tjenester og medborgere for øvrig. Alle deltakere framhever opplevelser av erfaringskompetansen som et nyttig bidrag i tjenesten på bakgrunn av anerkjennende tilbakemeldinger fra kollegaer som uttrykker takknemlighet, setter pris på deres erfaringer og understreker betydningen av deres kompetanse i møte med tjenestemottakere. Noen framholder konkrete eksempler på dette slik som å bli spurt av kollegaer om å bli med i møte med tjenestemottakere for å vurdere hvorvidt det er tegn på rus inn i bildet hos tjenestemottaker. Andre beskriver å generelt bli spurt om råd, veiledning og deres meninger i ulike settinger som et uttrykk for anerkjennelse. En deltaker beskriver hvordan anerkjennelsen kommer til uttrykk slik:

«Jeg får direkte tale fra kollegaer om hvor viktig de anser rollen min, det kan være ting som: «å vi er så glad for at vi har deg her med den erfaringen, og måten du kan snakke med brukerne på, hvordan du kan møte dem på en helt annen måte enn hva vi kan»..Det er jo sånne tilbakemeldinger som jeg har fått veldig mange ganger..»

Deltakere beskriver opplevelse av anerkjennelse også i møte med samarbeidspartnere eller andre i ulike tjenester. Flere forteller om overraskende positive opplevelser i møte med tidligere behandlere, der det har blitt gitt uttrykk for skryt over deres innsats og utviklingsprosess. Noen framholder anerkjennelsen å komme til uttrykk ved å bli etterspurt i andre settinger som arrangementer eller andre tilstelninger, nettopp på bakgrunn av deres rolle som erfaringskonsulent. En deltaker beskriver opplevelser av anerkjennelse blant andre utover egen tjeneste slik:

«Det å liksom stå i sånne settinger og prate om ting som jeg fortsatt kjenner på, men jeg gjør det likevel for det er liksom noe med det der å spre et budskap da. Og da i tillegg bli etterspurt til det, føler meg bra privilegert og verdsatt da, ved å bli hentet inn til sånne settinger.»

Flertallet framholder opplevelse av tillitserklæring og anerkjennelse av deres erfaringer ved å eksempelvis bli kontaktet av bekjente og ukjente privatpersoner for råd, veiledning eller annen hjelp. I forbindelse med dette beskriver flere at de som tar kontakt som oftest forteller at de har hørt om vedkommende via bekjente av bekjente eller andre, og nettopp derfor tar kontakt. Noen beskriver hvordan anerkjennelsen kommer til uttrykk ved å også bli kontaktet av offentlige tjenestemenn for hjelp, nettopp på bakgrunn av deres gode innsikt og kjennskap til nettverket i rusmiljøet. En uttrykker opplevelsen av anerkjennelse slik:

«Altså etterforskerne tok kontakt på grunn av innsikt i miljøene. Akkurat i det tilfellet så hadde de problemer med å finne gjerningsmann og trengte hjelp rett og slett. Så jeg tenker vel at ja, flere kan dra nytte av den erfaringskompetansen jeg har da».

Noen deltakere beskriver også opplevelse av å utfordre etablerte forståelser innad i tjenesten om mennesker med en rusavhengighet og deres ressurser. Eksempelvis beskriver flere hvordan egen opplevelse med at rusen danner hinder for å se egne ressurser danner grunnlag for nødvendigheten av å se mennesket bak rusmisbruket i tjenesteutøvelse. I forbindelse med dette beskrives videre hvordan kollegaer uttrykker at en har overdreven tro på ressurser hos den enkelte tjenestemottaker. Videre beskrives opplevelse av at kollegaer derimot har et syn på noen tjenestemottakere som nærmest helt håpløse og med manglende ressurser. Imidlertid understrekes at uenighet omkring hvilken forståelse av rusavhengighet som ligger til grunn ikke er ensbetydende med fravær av anerkjennelse for erfaringskompetanse. En erfaringskonsulent uttrykker opplevelsen av dette slik:

«Jeg har likevel opplevd å bli veldig godt imøtekommet på min egen erfaringskompetanse..Det blir dumt å egentlig si noe annet syntes jeg..alle har nok diskusjoner om ulike meninger og slikt, og det må jo jeg også tåle som alle andre».

Det er samtidig vesentlig å påpeke at et mindretall stiller seg undrende til rollens egentlige verdi høyere opp i systemene og hvem erfaringskompetansen egentlig er viktig og nyttig for. Videre beskrives undringen med eksempelvis fravær av belønning for opparbeidet erfaring og understreker erfaringens brutalitet. Dette kommer til uttrykk i deltakers uttalelse:

«De sier det er viktig å ha erfaringsmedarbeidere, da tenker jeg viktighetsgraden i forhold til hva? Hvem er det viktig for? Også tenker jeg det at den utdanningen er ganske hard og brutal, det er ikke alle som har den, også tenker jeg kanskje vi skal belønnes noe for den».

4.4.2 Uutnyttet potensial i systemet

Alle deltakere beskriver opplevelse av manglende utnyttelse av potensial i erfaringskompetanse. Et mindretall beskriver inkludering i utforming av tjenester som helt fraværende, mens andre beskriver et forbedringspotensial i forbindelse med dette. Mindretallet uttrykker at det i egen tjeneste ikke er brukt ressurser på mulighet for medvirkning i tjenesteutforming, og uttrykker ønske om å bli gitt mulighet for innspill. Dette kommer til uttrykk i deltakers utsagn:

«Man klapper for erfaringskonsulenter og snakker så godt om dem, men det er for at det skal se bra ut og virke så inkluderende, men så tar man ikke den kompetansen og den erfaringen med når ting skal vurderes å settes opp».

Noen deltakere beskriver opplevelse av erfaringskompetansens tilkortkommenhet i egen tjeneste som pådrivende faktor for inkludering på systemnivå. Eksempelvis beskrives hvordan det i kraft av rollen har åpnet seg en del muligheter til å påvirke på systemnivå, noe som også dannet utgangspunkt for ønske om å fortsette formelt i rollen. Eget engasjement, erfaring som pårørende og ønske om å bidra til å skape muligheter for tjenestemottakere i egen tjeneste beskrives også som viktige pådrivere. Flere framholder i forbindelse med dette å ha benyttet ulike nettverk for innpass og gjennomslag av endringer på systemnivå. Eksempelvis beskrives forslag i utarbeidelse av rusplan, innspill tilknyttet boligutfordring for særlig utsatte grupper, samt innspill til manglende tjenester i kommunen som arenaer erfaringskompetansen har fått innpass. En av deltakerne uttrykker det slik:

«Altså jeg føler jo de hører for nå er det sånn at det jeg foreslo i forhold til rusplanen og opp mot helsekomiteen også har blitt vedtatt i bystyret, det har på en måte kommet gjennom så jeg har jo klart å skape endringer på systemnivå, ikke alene, jeg måtte ha med folk på laget, men vi har fått det til».

Andre uttrykker opplevelse av systemets anerkjennelse gjennom at det legges til rette for personlig utvikling i rollen og utvikling av erfaringskompetansen generelt. Eksempelvis beskrives tilrettelegging fra arbeidsgiver for deltakelse på samlinger og møter med andre erfaringskonsulenter, tilbud om ulike kurs og tilrettelegging for utdanning. I forbindelse med dette beskriver noen videre opplevelse av at det satses mye på erfaringskonsulenter i egen tjeneste og understreker at det likevel oppleves å være store variasjoner i tjenestene. En deltaker formidler dette slik:

«Ee ja, det finnes mange kurs, nå kan jeg ikke uttale meg om hvordan det er for dem som er kommunalt ansatt, men her i tjenesten så legger dem veldig tilrette for at jeg skal kunne videreutvikle meg som erfaringskonsulent. Så jeg føler de satser mye på meg og den ressursen jeg er for dem da».

Flere deltakere beskriver imidlertid opplevelse av hvordan systemet danner barriere for erfaringskompetansens potensial. Noen uttrykker systemet som et direkte hinder for å kunne yte hjelp til tjenestemottaker. Andre beskriver eksempelvis hvordan erfaringskompetansen har lite betydning ved etablerte rammer, og framhever viktigheten av å tenke mer «utenfor boksen». Samtlige gir uttrykk for at det er mye ubrukte ressurser å hente i erfaringskompetanse. Eksempelvis foreslås nytenkning i forbindelse med å benytte erfaringskonsulentene på tvers av sektorer for å utnytte potensialet bedre, og samtidig gi best mulig tilpasset hjelp. Videre understrekes samarbeid på tvers av sektorer som fruktbart for effektivisering av hjelp og bedre utnyttelse av erfaringskonsulenters spesifikke erfaring. Det økonomiske aspektet ved å være ansatt i kommunen, men bistå på sykehuset beskrives som en barriere for å realisere dette. Dette kommer til uttrykk i følgende utsagn:

«Eksempel en av de andre erfaringskonsulentene som jobber med en bruker som trenger bistand i form av samtale omkring dette med dopingmidler, så har kanskje ikke en erfaringskonsulent akkurat den erfaringen, men så har jeg det..Men det er jo et spørsmål om ressurser».

4.5 Erfaringskompetansens mange ansikt

Å bruke egne erfaringer til noe nyttig og hjelpsomt for andre beskrives av alle å være hovedmotivasjonen. Bredere muligheter for å hjelpe og anerkjennende tilbakemeldinger beskrives også som motivasjonsfaktorer. Deltakerne beskriver hvordan erfaringskompetansen kommer til uttrykk i praksis og hva som karakteriserer den. I tillegg framholdes tilfeller med opplevelse av begrensinger i egen erfaringskompetanse.

4.5.1 Drivkraften bak bruk av egenerfaring og dens karakteristika

Alle deltakerne beskriver ønske om å hjelpe andre på ulike måter ved bruk av egenerfaring som deres hovedmotivasjon. Eksempelvis beskrives det å bidra til en bedre hverdag for brukere, hjelpe andre ut av rus og være en støttespiller i opprettholdelse av rusfrihet som motivasjonsfaktorer. Andre framholder egenerfaring med hva en selv satte pris på når en trengte hjelp som motivasjon. En deltaker uttrykker det slik:

«Vi driver jo ettervern i den avdelingen jeg jobber i, det vil si at folk skal være rusfri. Og da er på en måte å telle rusfri dager en motivasjon. Det er min motivasjon for å jobbe».

Samtlige deltakere beskriver ønske om å bruke egen erfaring til noe godt og til noe positivt dersom det kan være til hjelp for andre. Videre framholder noen det å være av betydning for andre som sentralt. Andre beskriver det som et ønske om at egen erfaring med flere år i aktiv rus ikke skal være helt bortkastet, men heller brukes til noe meningsfullt i dag. Eksempelvis danne utgangspunkt for å kunne hjelpe andre. En studiedeltaker beskriver det slik:

«Motivasjonen er jo å hjelpe andre ut av rus, og bruke min egenerfaring til noe godt eller fornuftig, litt sånn egoistisk indre motivasjon også fordi jeg har liksom ikke lyst til at de 21 årene skal føles totalt bortkastet liksom».

Noen framholder opplevelse av flere muligheter i rollen som motivasjonsdrivende. Eksempelvis større muligheter til å utrette endringer og bruke egenerfaring på andre områder utover direkte tjenesteoppfølging i egen tjeneste. Videre beskriver flere i forbindelse med dette å ha hjulpet andre slik som bekjente eller andre gjennom eget nettverk. En av flere deltakere som har opplevd å få henvendelser fra andre for hjelp uttrykker:

«Har også opplevd det av tidligere bekjente som har slitt med å komme på rett vei, som da egentlig bare har hatt behov for samtale, råd og veiledning. Det kan også være personer som ikke er i noe system, ikke har noe oppfølging av tjenester».

Samtlige deltakere beskriver hvordan tilbakemeldinger fra tjenestemottakere, pårørende eller andre bidrar til å opprettholde drivkraften i jobben. Eksempelvis framholdes hvordan tilbakemeldinger gir følelsen av å gjøre noe riktig. Andre beskriver det som givende å se tidligere venner eller nåværende bekjente prøve å få til endring. I denne sammenheng beskriver flere opplevelse av å være en påvirkningsfaktor, blant annet ved å være et bevis på at endring i egen hjemkommune er mulig. En erfaringskonsulent uttrykker følgende:

«Jeg får ofte høre av pasientgruppen: «klarer du det så skal jammen meg jeg og klare det».
Jeg kjenner jo mange av dem fra før, fra jeg selv var i aktiv rus så det er jo mye tidligere rusvenner jeg jobber med i dag».

Bruk av egenerfaring beskriver samtlige deltakere til å handle om å dele av egne erfaringer med hva som var hjelpsomt i egen prosess. Et mindretall forteller å dele slike erfaringer daglig, mens andre framholder spesifikke situasjoner der egenerfaringen særlig benyttes. Det kan for eksempel være under veiledning og oppmuntring til behandling, der en særlig oppfordrer til å benytte samme behandlingsplass om en selv har benyttet. Videre

understrekes opplevelse av troverdighet i slike sammenhenger, nettopp på bakgrunn av å selv ha vært der. En av deltakerne sier:

«E ja jeg prisgir den behandlingsplassen og mener på at det er nok et av de beste stedene i landet å reise i behandling. Så jeg kan selge den biten med hjerte og sjel liksom».

Deltakerne beskriver på ulike måter hvordan kompetansen kommer til uttrykk ved å møte den enkelte med en utviklingsfremmende innstilling. Å utgjøre en forskjell, genuint bry seg og ha intuitiv forståelse for den enkeltes situasjon basert på felles forståelse beskrives av flere som sentralt. Andre framholder evne til å få bedre kontakt med tjenestemottaker, bidra til en positiv innstilling ovenfor hjelpeapparatet og bedre og tettere samarbeid mellom tjenestemottaker og tjenestene. En deltaker beskriver hvordan dette kommer til uttrykk slik:

«Det der det kjenner jeg meg igjen i, og sitte å si det og utsette ting, fordi at ja det er jo rusmønsteret og det kjenner en jo..og vet du hva jeg forstår godt hva du sier fordi sånn har jeg også vært og hatt det i mange år».

4.5.2 Opplevelse av erfaringskompetansens begrensninger

Alle deltakerne beskriver på ulike måter opplevelser av erfaringskompetansens tilkortkommenhet og situasjoner der bruk av egenerfaring ikke nødvendigvis oppleves som hensiktsmessig. Flertallet av studiedeltakerne beskriver ulike erfaringer med ulike typer rusmidler som utgangspunkt for ikke identiske erfaringer. Fasiten understrekes av alle deltakerne å ikke være lik for alle. Noen framholder hvordan individuell motivasjon for endring hos den enkelte er av betydning for hvorvidt det anses som hensiktsmessig å dele av egne erfaringer. Andre beskriver konkrete tilfeller der bruk av egenerfaring i møte med tjenestemottaker ikke anses som hensiktsmessig, eksempelvis dersom tjenestemottaker er i tung aktiv rus og fravær av ønske om rusfrihet, ved psykoseproblematikk eller andre psykiatriske diagnoser der tjenestemottaker ikke er mottakelig for råd eller hjelp. I slike sammenhenger forteller et mindretall å være mer tilbakeholdne med å dele av egne erfaringer. Andre uttrykker å ikke kunne bidra med annet enn å være en lytter i slike tilfeller. En uttrykker opplevelse av tilkortkommenhet slik:

«Man kommer ikke inn på noen av dem når de er i tung psykose, eh ja så egenerfaring eller ei så er det veldig vanskelig å komme til før dem er medisinsk behandlet».

Noen beskriver hvordan erfaringskompetansen også omhandler andre livserfaringer, utover rusavhengighet, eksempelvis erfaringer tilknyttet oppvekst eller barndom. Flere deltakere beskriver at de ved flere anledninger har hjulpet mennesker med andre livspåkjenninger, utenom rusrelaterte utfordringer. Videre beskrives bakgrunnen for dette å være evne til å etablere relasjon, ved fravær av allerede foreliggende kjennskap til tjenestemottaker. Andre begrunner det med en opplevelse av å skille seg ut blant den gjennomsnittlige ansatte i tjenesten. Noen framholder også innehavende fagkunnskap som supplement til erfaringskompetansen, og uttrykker denne kombinasjonen som en del av ens samlede erfaringskompetanse. En av deltakerne utdypet et av hjelpetilfellene slik:

«Ja det var da hvor jeg ble koblet på og dratt inn i en case bare fordi noen trengte ekstra bistand. Så ble det til at relasjonen funket liksom, og jeg tror ikke det handler noe om fortid med rus, jeg ble jo introdusert som erfaringskonsulent liksom, men det kan være det at jeg skiller meg litt ut fra den gjennomsnittlige ansatt på kontorene våre liksom..Så ja kanskje det har litt å si med at relasjonen blir litt annerledes».

5.0 Diskusjon

I det følgende vil jeg drøfte tre hovedmomenter som framtrer på tvers av funnene, der disse vil drøftes i lys av redegjort teori og tidligere forskning. Det første omhandler erfaringskonsulenters enorme drivkraft til å strekke seg i rolleutøvelse, til tross for opplevde belastninger. Det andre har sitt utspring i nettverkets framtrede betydning for utvidet mulighetsrom i rolleutøvelse, der eget erfaringskonsulentnettverk representerer både muligheter, samt nødvendig støtte og veiledning i rollen. Det tredje belyser betydningen rollen og nettverket har for rolleidentiteten som erfaringskonsulent.

5.1 Drivkraften bak å strekke seg i hjelperelasjoner til tross for belastninger

Alle deltakere utrykte bruk av egenerfaring til noe nyttig og hjelpsomt for andre som generell hovedmotivasjon i rollen. Eksempelvis gjennom å være av betydning for andre, ønske om at flere år i aktiv rus ikke skal være bortkastet, men heller brukes til noe meningsfullt ved å hjelpe andre. Noen deltakere beskrev eksplisitt en nærmest egoistisk indre motivasjon som drivkraft i rollen. Deltakernes motivasjonsgrunnlag ser ut til å representere et implisitt behov for egenerfaringens nytteverdi. I tråd med hjelperterapiprinsippet, kan dette gjenspeile den relativt underbevisste nytteverdien hjelperelasjonene kan ha for hjelperen, hvorav nettopp bevissthet omkring hjelperollens funksjon som selvhjelp kan bidra til å redusere kraften i prinsippet (Riessman, 1965, s. 31 – 32). Lignende funn framkommer i en kvalitativ metasyntese som fremholder å hjelpe andre som en tydelig hoved motivasjon i rollen, samtidig som motivasjonen bidrar til å støtte opp under videreutviklingen av identitet som erfaringskonsulent (MacLellan et al., 2015, s. 7).

I tillegg peker funnene på at selve konteksten hjemkommune skaper ytterligere motivasjon og grunnlag for å strekke seg blant erfaringskonsulentene. Deltakerne framholder hvordan noen relasjoner ikke trenger å bygges, eksempelvis tidligere venner eller andre de kjenner. Slike hjelperelasjoner beskrives av deltakerne å innebære økt følelsesinvolvering fra begge parter, naturligvis etterfulgt av å strekke seg lengre for noen en kjenner, selv om det på den andre siden utfordrer egen evne til grensesetting ytterligere. Eksempelvis uttrykker noen deltakere å velge å stå i hjelperelasjoner, vel vitende om at en kollega heller burde fulgt opp nettopp av hensyn til at det kan bli for nært. Funnene gjenspeiler en sterk rolleforpliktelse som ifølge Riessman (1965) antas å være fordelaktig for opplevelse av nytteverdi i rollen (Riessman, 1965, s. 31).

Imidlertid ser det ut til at rolleforpliktelsen ytterligere forsterkes i følelsespregede hjelperelasjoner, samtidig som forpliktelsen også kan virke ut til å være knyttet til den enkelte tjenestemottaker på bakgrunn av kjennskap. Omsider viser funn i en annen studie hvordan erfaringskonsulenters evne til å strekke seg langt for å hjelpe har utspring i egenerfaring med nytteverdien av dette, opplevelse av for rigide rammer og strukturer i tjenesten, samt en umiddelbar følelse av nærhet og empati uten foreliggende kjennskap (Åkerblom et al., 2020, s. 32).

Deltakerne vektlegger i tillegg tydelig de positive sidene og fordelene konteksten byr på. Typisk beskrives det av deltakerne som givende å se tidligere venner prøve å få til en endring, der de i denne sammenheng opplever å være en påvirkningsfaktor og motivasjon gjennom å være et bevis på at endring i egen hjemkommune er mulig. I denne sammenheng understreker deltakerne opplevelse av større tyngde i anbefalinger og råd, typisk råd om totalavhold fra alkohol, nettopp fordi tjenestemottakere oftest kjenner til at erfaringskonsulenten følger rådet selv. Ifølge hjelpeparadokset kan erfaringskonsulenters totalavhold forstås i lys av den spesifikke fordel hjelperelasjoner kan ha for hjelperen selv, i tilfeller der det foreligger felles erfaring slik som rusmiddelavhengighet i denne sammenheng.

Veiledning om totalavhold kan samtidig representere en implisitt egen veiledning, ved at erfaringskonsulentene i større grad etterstreber å overholde rådet selv for å bedre ivareta egen evne til å yte hjelp. I tillegg kan deltakernes funksjon som rollemodell og status som aktiv hjelper bidra til oppbygging av selvrespekt, ved å påvirke følelsesregisteret gjennom en opplevelse av å gjøre noe viktig, noe som videre kan gi utslag i økt motivasjon (Riessman, 1965, s. 28 – 31, 1976, s. 42). Funnet antyder sterk ansvarsfølelse i rollen, noe som finner støtte blant funn i en kvalitativ metasyntese der det å innse virkningen av å dele egne erfaringer i relasjoner til andre fremholdes å stimulere til følelse av ansvar (MacLellan et al., 2015, s. 9). Ivaretagelse av egen hjelpeevne vil samtidig kunne tenkes å skape større potensial for ytterligere nytteverdi av hjelperelasjonen.

Samtidig som bekjentskaper på den ene siden utgjør en stor drivkraft for å strekke seg, kan bekjentskaper på den andre siden representere en motvekt til drivkraften ved å kunne utgjøre emosjonelle belastninger. Eksempelvis beskriver samtlige studiedeltakere å oppleve følelsespregede hjelperelasjoner der kjennskap til tjenestemottaker foreligger som påkjennende eller belastende praksis i noen situasjoner. Typiske situasjoner beskrives å være det å gi en dårlig beskjed, få kjennskap til livshendelser som har vært ukjent eller dødsfall blant kjentfolk som oppleves vanskelig å legge fra seg på jobb. I slike situasjoner beskriver deltakerne følelse av utilstrekkelighet og hjelpeløshet som påfølgende emosjonelle belastninger, der det i ytterst konsekvens også har medført tvil i forhold til ønske om å fortsette i rollen. Funnet finner støttet i en litteraturgjennomgang som framholder hvordan

håndtering av tjenestemottakers traumer, tap og vanskeligheter, særlig i tilfeller der tjenestemottakere var venner eller familiemedlemmer, kunne medføre emosjonelle belastninger på et mye dypere nivå sammenlignet med andre fagpersoner (Chen et al., 2023, s. 14).

Overnevnte funn tilknyttet emosjonelle belastninger inngår også som symptomer på omsorgstretthet med påfølgende utbrenthet, som typisk oppstår ved empatisk følelsesinvolvering i kombinasjon med eksponering for andres lidelse. Utbrenthet er her forstått som en samlebetegnelse på en tilstand av emosjonell utmattelse, der mennesker med egenerfaring tilknyttet lidelse, til tross bearbeidelse framholdes å være særlig utsatt for å utvikle denne tilstanden (Figley, 1995, s. 12 – 16). Funnet peker i tillegg på behovet for veiledning og støtte i rollen, som også understøttes av teorien om hjelperterapiprinsippet der veiledning av hjelper understrekes som absolutt nødvendighet (Riessman, 1965, s. 31 – 32). Andre funn i denne studien understreker i forbindelse med dette nettopp betydningen av eget erfaringskonsulentfelleskap for personlig støtte og veiledning, noe som vil påpekes mer inngående i neste diskusjonsmoment. Funnet understøttes av andre studier som også har pekt på behov for støtte og veiledning i rollen (Klevan et al., 2018, s. 46; Plessis, 2020, s. 228), der blant annet opplæring i ivaretagelse av egenomsorg fremholdes som nødvendig for å unngå utbrenthet (Almeida et al., 2020, s. 3 – 5).

Kun et mindretall av deltakerne understreker samtidig nødvendighet av overskudd for at det skal oppleves godt å være i rollen i egen hjemkommune, da det kan oppleves ytterligere belastende å gi av seg selv dersom en har det vanskelig selv. Funnet peker på en motsetning til antakelsen om at involvering i å hjelpe andre kan bidra til distraksjon fra egne utfordringer. Samtidig som det kan gjenspeile individuelle forskjeller som spiller en vesentlig rolle når det gjelder ulikheter i grad av opplevde fordeler i hjelperrollen (Riessman, 1965, s. 31). Imidlertid kan funnet representere ytterligere økt risiko for å utvikle symptomer på utbrenthet.

Til tross for at erfaringskonsulentene ser ut til å ha stort potensiale for å utvikle symptomer på utbrenthet er det i denne sammenheng overaskende at samtlige likevel tydelig vektlegger utvidet mulighetsrom til å hjelpe på en bedre måte, gjennom å eksempelvis vite bedre hvor

«skoen trykker» hos kjentfolk. Samtidig er det overaskende at kun et mindretall beskriver å være bevisst på strategier for å koble av jobb, samt skille mellom jobb og privat. Imidlertid er det vesentlig å påpeke at samtlige deltakere framholder belastninger til å omhandle hvorvidt en velger å utsette seg for disse ved å inngå i følelsespregede hjelperelasjoner, noe flertallet av deltakerne tydelig velger å gjøre.

Det kan se ut til å være en sammenheng mellom valget om å utsette seg for potensielle belastninger og samtidig mulighet til å hjelpe på en bedre måte. Muligheten til å yte bedre hjelp kan i denne sammenheng bidra til videreutvikling av egne hjelpeferdigheter, noe som på den andre siden kan bidra til at den enorme drivkraften i ønsket om å hjelpe bibeholdes. Dette finner støtte i teori hjelperterapiprinsippet der utvikling av hjelpeferdigheter framholdes å være en gevinst for hjelperen (Riessman, 1965, s. 28 – 29).

Sett i sammenheng med andre mulige fordeler påpekt hittil, kan det se ut til at utviklingen av hjelpeferdigheter også kan skape økt potensial for å oppleve større grad av positive gevinster, typisk etterfulgt av økt selvtilit og forbedret selvbilde. Utvikling av egne hjelpeferdigheter som fordel for erfaringskonsulentene er også blitt identifisert i en litteraturgjennomgang, samtidig som det imidlertid framholdes å være uvisst hvorvidt dette skyldes kun rollen (Plessis et al., 2020, s. 226). Samtidig viser en internasjonal studie til funn som indikerer at fordeler av hjelperrollen for erfaringskonsulentene selv kan være til fordel for de som innehar selvrefleksive egenskaper til å utvide ferdighetene sine. I denne sammenheng understrekes det som nødvendig å vise forsiktighet omkring antakelse om at alle vil blomstre i rollen (Poremski et al., 2022, s. 6).

Til tross for stor drivkraft så viser funnene på den annen side at kjennskap likevel kan representere et hinder for å yte hjelp. Selv om alle studiedeltakere enda har til gode at kjentfolk fra tidligere rusmiljø ikke har ønsket oppfølging, er det imidlertid interessant at kjennskapen likevel kan være et hinder for oppfølging fra erfaringskonsulentenes side. Eksempelvis beskriver deltakere at hjelperelasjonen kan lede til vennskap fra tjenestemottakers side, eller tilgang til rykter enten om seg selv eller hjelpetrengende som utfordrer muligheten til å forholde seg profesjonelt og gi riktig hjelp. I denne sammenheng framholder noen studiedeltakere hvordan informasjonens karakter kan trigge gamle tanke

og handlingsmønstre, og uttrykker i forbindelse med dette nødvendighet med å inneha evner og verktøy til å håndtere følelser. Slike situasjoner har som oftest resultert i en brå avslutning av oppfølging fra erfaringskonsulentenes side. Funnet peker på erfaringskonsulentenes posisjon som mindre avhengig part i hjelperelasjonen, noe som antas å være en grunn til at hjelperelasjonen kan være mer fordelaktig for hjelper. På den andre siden kan funnet representere en bevissthet og kontroll over egne utfordringer, og en unngåelsesstrategi for at hjelperelasjonen skal bære preg av erfaringskonsulenters utfordringer med å yte riktig hjelp (Riessman, 1965, s. 31 – 32, 1976, s. 42). Funnene her viser til håndtering av grensesetting, noe som ellers i litteraturen finner bred støtte i å være en generell utfordring blant erfaringskonsulenter (Almeida et al., 2020, s. 3; Plessis et al., 2020, s. 229).

Samtlige deltakere uttrykker å oppleve erfaringskompetansen som et anerkjent samfunnsbidrag, både gjennom anerkjennende tilbakemeldinger fra tjenestemottakere, kollegaer og tidligere behandlere, samt lokalsamfunnet før øvrig. Anerkjennelsen beskrives av deltakerne samtidig å komme til uttrykk ved å bli etterspurt til ulike arrangementer i lokalsamfunnet, og ved å bli kontaktet av kjente og ukjente for råd og veiledning, til tross for at det kan skje til tider og utider. Samtlige deltakere beskriver det også som anerkjennende å bli omtalt som forbilder av tjenestemottakere. I tillegg uttrykker erfaringskonsulentene selv å oppleve å være et viktig bidrag, typisk gjennom å bidra til bedre og tettere samarbeid mellom brukere og tjenesteapparatet, eller ved å få innpass hos de tjenestene ikke når inn til.

Anerkjennelsen understrekes videre å skape ytterligere drivkraft i rollen, til tross for at et mindretall av studiedeltakerne stiller seg undrende til erfaringskompetansens egentlige verdi, grunnet fravær av belønning. Med henblikk på hjelpeparadokset kan den sosiale nytteverdien med tilhørende status tilknyttet rollen være fordelaktig for hjelper, ved å bidra til bygging av selvtillit og selvrespekt og dernest styrket selvilde (Riessman, 1976, s. 42). Lignende funn framkommer i en annen studie, som peker på erfaringskonsulenters opplevelse av nytteverdi i tjenestene på bakgrunn av blant annet funksjon som brobygger mellom tjenestene og tjenestemottakere (Klevan et al., 2018, s. 40).

Oppsummerings vis kan erfaringskonsulenters drivkraft i rollen, og valg om å utsette seg for emosjonelle belastninger forstås i lys av hjelpeparadokset og de hittil påpekte fordeler erfaringskonsulentene selv kan oppleve i hjelperelasjonen. I denne sammenheng peker funnene på mulighet for å oppnå fordeler som økt selvtillit, selvrespekt, opplevelse av sosial nytteverdi og utvikling av egne hjelpeferdigheter. Tydelig overvekt av mulige fordeler, i tillegg til økt fokus på det positive ved rollen i hjemkommunen kan se ut til å fungere som en motvekt mot belastningene. Erfaringskonsulentenes grensesetting i noen tilfeller kan også se ut til å være en betydningsfull motvekt til belastninger.

5.2 Utvidet mulighetsrom i rolleutøvelse gjennom opparbeidet sosial kapital i nettverk

Ulike nettverk som ressurs i rolleutøvelse beskrives av erfaringskonsulentene å være et særtrekk ved å jobbe i egen hjemkommune. Samtlige deltakere har vokst opp i hjemkommunen, og naturligvis på bakgrunn av det opparbeidet seg en del ulike nettverk. Eksempelvis gjennom ulike roller i arbeidslivet, fritidsaktiviteter og engasjement i lokalsamfunnet. I tillegg framholder deltakerne relasjoner i tidligere rusmiljø og nåværende erfaringskonsulent fellesskap, også som en del av deres nettverk.

Samtidig understreker deltakerne en mindre kommune som fordelaktig for å enklere utvide eget nettverk, noe flere av deltakerne har erfart. Samtidig som summen av relasjoner i de ulike nettverk utgjør den enkeltes personlige sosiale nettverk representerer disse også stort potensiale for ressurstilgang med tanke på nettverksstørrelse, noe som framholdes å være stort blant samtlige deltakere (Schiefloe, 2018, s. 13 – 92). Funn i en kvalitativ studie utført blant personer med tilbakevendende rusmiddelbruk understreker betydningen av relasjoner i vanlige personlige nettverk som nødvendig for langvarig tilfriskning (Boeri et al., 2016, s. 11). Med henblikk på dette kan en mindre hjemkommune i større grad representere potensialet for tilgang til slike nettverk slik funnene i denne studien indikerer. Samtidig kan relasjoner i ulike nettverk slik det framkommer av funnene, tenkes til å være av betydning for vedlikehold av avholdenhet fra rusmiddelbruk og opprettholdelse av erfaringskonsulentrollen.

Et interessant funn peker på hvordan eget sosialt nettverk kan være av betydning for utvidet mulighetsrom til å påvirke på systemnivå i kraft av erfaringskonsulentrollen. Eksempelvis beskriver noen deltakere hvordan en mindre kommune naturligvis innebærer kjenskaper til mennesker i høyere posisjoner, noe som videre skaper lavere terskel for å ytre seg omkring forbedringspotensialer og manglende tilbud innen kommunens rus – og psykiske helsetjenester. I denne sammenheng understreker noen av deltakere også benyttelse av eget sosiale nettverk som utslagsgivende for gjennomslagskraft for forslag på systemnivå, slik som forslag tilknyttet utarbeidelse av ny rusplan og innspill til løsning av boligutfordringer for utsatte grupper. Funnet gjenspeiler stor grad av ressurstilgang, hvorav ressursen i dette tilfellet innebærer informasjon og innflytelse.

Sett i sammenheng med nettverksstørrelse, indikerer funnet høy grad av sosial kapital blant erfaringskonsulentene (Schiefloe, 2018, s. 91 – 92). En kvalitativ studie fra USA, utført i mer landlige omgivelser viser til funn som peker på det motsatte, der tilgang til sosial kapital på tvers av ulike samfunnsgrupper som en viktig kilde til ressurstilgang beskrives som utfordrende (Palombi et al., 2022, s. 275). På bakgrunn av dette kan det slik funnene i denne studien indikerer, tenkes at en mindre hjemkommune med mer tettbebyggelse og etablerte relasjoner i ulike samfunnsgrupper i større grad innebærer muligheter for tilgang til sosial kapital. Argumentet ser ut til å finne støtte i en annen internasjonal studie utført blant mennesker med problematisk rusmiddelbruk og påfølgende lavere sosioøkonomisk status. Der funnene peker på barrierer for tilgang til vanlige personlige nettverk utover organiserte tilfrisknings nettverk, og fravær av mulighet for ressurstilgang av typen sosial kapital som kan foreligge i relasjoner til mennesker med høyere sosioøkonomisk status. (Boeri et al., 2016, s. 10).

Samtidig er det vesentlig å påpeke at funnene viser til variasjoner når det gjelder erfaringskompetansens innpass på systemnivå. Eksempelvis beskriver noen deltakere manglende inkludering eller fravær av inkludering i tjenesteutforming i egen tjeneste. Slike variasjoner kan imidlertid se ut til å ha en sammenheng med hvorvidt en benytter nettverk i forbindelse med å oppnå innflytelse på systemnivå. På den andre siden kan funnet gjenspeile den sosial kapitalens særegne karakteristika som er tilknyttet det enkelte individ, og dermed representere ulikheter i sosial kapital (Coleman, 1988, s. 98). Variasjoner

tilknyttet erfaringskonsulenters innpass på systemnivå har også blitt understøttet i Åkerblom & Ness (2023) sin litteraturgjennomgang, der funnene imidlertid peker på at ulikheter tilknyttet erfaringskompetansens innpass i tjenesteutforming har utspring i ulike modeller for implementering av erfaringskompetanse. I litteraturgjennomgangen fremheves det å foreligge større potensial for innvirkning i tjenesteutforming dersom erfaringskonsulentene deltar i samskaping gjennom oppstart av utforming av tjenester, framfor å delta i samproduksjon som oftest innebærer å levere forhåndsbestemte tjenester. Samtidig indikerer funnene nødvendighet av bred involvering for bedre utnyttelse av potensialet i erfaringskompetanse (Åkerblom & Ness, 2023, s. 306 – 309).

Et annet interessant funn med mindre variasjoner, viser til hvordan nettverket også er av betydning for utvidet mulighetsrom i direkte tjenesteutøvelse. Eksempelvis beskriver deltakere å innta en mer koordinerende funksjon ved å henvende seg til andre erfaringskonsulenter i nettverket for å hjelpe tjenestemottakere med det en selv ikke kan hjelpe med, slik som typisk økonomi. Samtidig understreker deltakere verdien i å dele eget nettverk også i forbindelse med å kunne tilby bedre og mer tilpasset hjelp, eksempelvis aktivitetstilbud etter tjenestemottakers ønsker eller interesser. I denne sammenheng framholder noen deltakere hvordan dette dernest kan bidra til kontaktbygging og videre rusfri nettverksbygging for tjenestemottaker. Funnet gjenspeiler den sosiale kapitalens betydning for menneskelig kapital, der deling av hverandres sosiale kapital i nettverk gir utslag i bedre måter å hjelpe på, og dernest bidrar til utvikling av ferdigheter og kunnskaper (Coleman, 1988, s. 100).

Rusfri nettverksbygging vektlegges sterkt innen ettervern og framholdes som nødvendig for opprettholdelse av rusfrihet. Tidligere forskning har understøttet nødvendigheten av rusmiddelfritt fellesskap og aktiviteter for tjenestemottakere for opprettholdelse av rusfrihet og tilbakefallsforebygging (Åkerblom et al., 2020, s. 33). Samtidig har andre studier vist at mangel på nettverk og aktiviteter utover organiserte tilbud kan representere en barriere for tilgang til positiv sosial kapital utover det organiserte nettverket blant tjenestemottakere (Boeri et al., 2016, s. 9 – 10). Med henblikk på dette indikerer funnene i denne studien at erfaringskonsulenters ressurstilgang og sosial kapital samtidig representerer en nødvendig ressurstilgang for tjenestemottakere og deres egen tilfriskningsprosess. Sett i sammenheng

med overnevnte funn tilknyttet foreliggende stort potensial for utvidelse av egne personlige nettverk i en mindre hjemkommune, kan det tenkes at potensiale for tilgang til ulike former for sosial kapital kan være større for tjenestemottakere i egen hjemkommune.

Relasjoner i tidligere rusmiljø representerer også funn som byr på utvidet mulighetsrom i rolleutøvelse. Etablerte relasjoner og kjennskaper i tidligere rusmiljø bidrar ifølge funnene også til utvidet rolleutøvelse, eksempelvis ved å lette oppsøking av tjenestemottakere og skape en følelse av trygghet i tjenesteutøvelse ved å ferdes rundt i rusmiljøet. På den andre siden viser funnene til hvordan dette også bidrar til at erfaringskonsulentene selv oppsøkes av både kjente og ukjente som er i behov av ulike tjenester. Eksempelvis beskriver noen deltakere hvordan de som tar kontakt som oftest gjør det grunnet bekjentskap, eller på bakgrunn av å ha hørt om erfaringskonsulenten av andre, som en naturlig følge av å være en mindre hjemkommune. Med henblikk på Schiefloe (2018) kan betydningen av etablerte relasjoner i tidligere rusmiljø ses i lys av motivet som kan gjenspeile betydningen eller nytten slike relasjoner har for erfaringskonsulentene (Schiefloe, 2018, s. 60).

Ettersom funnene i denne sammenheng tydelig peker på bredere muligheter til å yte hjelp grunnet etablerte relasjoner i tidligere rusmiljø, kan erfaringskonsulenters motiv bak vedlikehold av slike relasjoner ses i sammenheng med større muligheter for å hjelpe flere, noe som samtidig kan øke potensialet for erfaringskompetansens sosiale nytteverdi. Andre studier har i denne sammenheng pekt på det motsatte, der relasjoner i tidligere rusmiljø blir framholdt som utfordrende for opprettholdelse av egen tilfriskning og barriere for tilgang til positiv sosial kapital (Palombi et al., 2022, s. 275; Weston et al., 2018, s. 495 – 497).

I tillegg til overnevnte nettverk som kilder til sosial kapital framholdes eget erfaringskonsulent fellesskap som noe unikt av studiedeltakerne, både fordi de fleste erfaringskonsulentene har kjennskap til hverandre fra tidligere, men også den prioriteten det oppleves å være for kommunen. Eksempelvis beskriver studiedeltakerne at arbeidsgiver legger til rette for møter i arbeidstiden, med tilhørende veiledning både eksternt og internt, samt evalueringer av rollen sammen med ledelse. I denne sammenheng er det interessant at studiedeltakerne beskriver seg privilegert av å være en del av erfaringskonsulentfellesskap, ettersom de gjennom erfaringsutveksling på workshoper med andre erfaringskonsulenter i

landet har fått inntrykk av at det er stor mangelvare og savn. En landsdekkende erfaringskonsulentundersøkelse bekrefter manglende fellesskap med andre erfaringskonsulenter, der 71 % av en svarprosent på 46% ga uttrykk for savn og behov for fellesskap med andre erfaringskonsulenter. I forbindelse med dette vektla respondentene i undersøkelsen behov av slikt fellesskap for støtte i stillingen, veiledning og erfaringsutveksling (Odden et al., 2015, s. 25 – 26).

Flere deltakere understreker den personlige betydningen erfaringskonsulentgruppen har for den enkelte, i form av veiledning omkring hvordan stå i belastede situasjoner, støtte og tilhørighet i fellesskap. Eksempelvis uttrykker flertallet av deltakere den interne veiledningen som mest nyttig, fordi den er basert på en felles forståelse av belastninger i rolleutøvelse, samtidig beskrives støtten å være viktig for opplevelsen av å ikke være alene om utfordringer en møter i rollen. Den sosiale kapitalens individuelle forankring gjenspeiles sterkt gjennom den enkeltes bidrag til betydningsfull og uerstattelig støtte innad i erfaringskonsulentgruppen.

Samtidig som den sosiale kapitalens avkastning på menneskelig kapital kan ses i lys av veiledningen som kan berike den enkelte med nye handlingsmåter, typisk etterfulgt av forbedring av ferdigheter og kunnskaper (Coleman, 1988, s. 98 – 100). Kraften i støtten kan på bakgrunn av funnet se ut til å utgjøre en motvekt til de belastninger erfaringskonsulenter framholder å oppleve i hjelperelasjoner med foreliggende kjennskap, slik andre funn i denne studien har pekt på. Antydning til den sosiale støtten funksjon som motvekt til belastninger finner støtte i litteraturen der sosial støtte finner evidens i å fungere som en buffer mot stress. I forbindelse med dette understrekes imidlertid forskjeller i personlighet å være av betydning for opplevd virkning av sosial støtte (Sarason et al., 1983, s. 129 – 136). Behovet og mangelen på støtte, veiledning og fellesskap med andre erfaringskonsulenter har funnet bred støtte i tidligere forskning (Almeida et al., 2020, s. 5; Klevan et al., 2018, s. 46; Plessis et al., 2020, s. 228 – 229).

Samtidig har funn i tidligere forskning tilknyttet erfaringer med veiledning gjennom erfaringskonsulentnettverk pekt på nytteverdien med dette. Eksempelvis viser funn i en kvalitativ studie til at veiledning bidrar til å øke bevissthet omkring egen rolle samtidig som

det gjør arbeidet enklere (Åkerblom et al., 2020, s. 34). I en kvalitativ metasyntese fremholdes sosialt fellesskap med andre erfaringskonsulenter å være betydningsfullt for både støtte og motivasjon, samtidig som det reduserte følelse av ensomhet blant erfaringskonsulentene (MacLellan et al., 2015, s. 7).

I tillegg framholder studiedeltakerne utvidet mulighetsrom i rolleutøvelse gjennom erfaringskonsulentfellesskapet. Eksempelvis gjennom samarbeid på tvers av tjenester, hjelp til å løse utfordringer, og deling av nyttig informasjon relatert til typisk en felles tjenestemottaker og som dernest vil være nyttig for hjelpen som tilbys tjenestemottakeren. Funnet gjenspeiler hvordan tilgjengelig sosial kapital i nettverk kan gi avkastning på systemnivå, der samarbeid på tvers av etater bidrar til effektivitet og forbedring av tjenestene og derigjennom hjelpen som ytes til tjenestemottaker (Schiefløe, 2018, s. 97).

På den andre siden peker funnene utvilsomt på en gjensidig ytelse i hjelp og deling av ressurser, der foreliggende kjennskap erfaringskonsulentene seg imellom ser ut til å styrke tilliten til hverandre. Hvorav troverdighet til relasjonen og nettverket anses som utslagsgivende for utnyttelse av tilgjengelig sosial kapital (Coleman, 1988, s. 102 – 103). Funnet ser ut til å understøtte funn i en annen studie som peker på høyt tillitsnivå innad i nettverket til personer i tilfriskning fra rusmiddelbruk, og deres uklare grenser mellom jobb og privatliv som utslagsgivende for tilgang til unik sosial kapital som ikke er lett tilgjengelig (Weston et al., 2018, s. 497).

Samtidig ser det ut til å være en rådende norm innad i erfaringskonsulentgruppen om å hjelpe hverandre for å hjelpe tjenestemottakere på best mulig måte, blant annet gjennom informasjonsutveksling. Med henblikk på eksisterende normers funksjon i relasjoner som utgjør sosial kapital, kan informasjonsutvekslingen i tillegg til å følge etablerte normer enklere bidra til at erfaringskonsulentene gjennomfører handlinger, slik som typisk å stå i hjelperelasjoner som kan være belastende (Coleman, 1988, s. 104). Funn i en annen studie fremholder etablering av tette sosiale nettverk basert på normer om gjensidighet når det gjelder å yte og søke hjelp, som betydningsfullt for igangsettelse av bedring eller endring (Weston et al., 2018, s. 497). På bakgrunn av dette og sett i sammenheng med overnevnte funn tilknyttet den personlige betydningen erfaringskonsulentfellesskapet har for den

enkelte, kan det se ut til at erfaringskonsulentfellesskapet samtidig bidrar til å styrke opprettholdelse av rollen.

Oppsummerende viser funnene til nettverk som ressurs i rolleutøvelse som et særtrekk ved å jobbe i egen hjemkommune. Funnene peker på betraktelig tilgang til ulike former for sosial kapital gjennom egne opparbeidede nettverk, som en fordel for utvidet mulighetsrom i rolleutøvelse. I tillegg fremholdes eget erfaringskonsulent nettverk å være en nødvendig støtte i rollen, samtidig som det også bidrar til utvidet mulighetsrom i rolleutøvelse.

Mulighetsrommet i rolleutøvelse ser dernest ut til å øke potensialet for å oppnå de mulige fordeler hjelperelasjonen kan by på for erfaringskonsulentene i tråd med hjelperterapiprinsippet. Samlet sett vil dette være av betydning for hvordan erfaringskonsulentene opplever seg selv i lys av rollen, noe som diskuteres mer inngående i neste diskusjonsmoment.

5.3 Erfaringskonsulent rollen og nettverkets betydning for opprettholdelse av rolleidentitet

Flertallet av erfaringskonsulentene beskriver å ha utformet egen arbeidsbeskrivelse eller måten å utøve rollen på, grunnet lite tydelighet fra arbeidsgiver sin side om innhold i rollen eller lite begrensninger i forhold til type oppfølging erfaringskonsulentene kan gi. Samtidig understreker flertallet av deltakerne eierskap til rollen på bakgrunn av dette, der innholdet i rollen beskriver å være basert på kunnskap gjennom egenerfaring og tjenestemottakers premisser. Eksempelvis beskriver studiedeltakerne innholdet å omhandle hva som har vært betydningsfullt i egen prosess slik som at noen strakk seg lengre og gjorde det lille ekstra, gi av seg selv, samt kunnskap om rusens virkninger og livsstil som medfører eksempelvis valg om å ta med jobbtelefon hjem.

Samtidig fordrer innholdet i rolleutøvelse fleksibilitet utover ordinær arbeidstid, noe noen av deltakerne beskriver som naturlig ettersom de anser seg selv som erfaringskonsulenter på fritid så vel som jobb. Dette peker tydelig på at rolleidentiteten utgjør høy sannsynlighet for å utspille seg i ulike situasjoner, der rolleutførelse utover ordinær arbeidstid kan forsterke

sannsynligheten ytterligere (Stryker, 1968, s. 559 – 560). Imidlertid framkommer det av funn i en annen studie at uavklarte og lite definerte arbeidsbeskrivelser og forventninger til rollen oppleves som en utfordring og kan medføre forvirring blant erfaringskonsulentene (Plessis et al., 2020, s. 228). Utforming av egen arbeidsbeskrivelse kan slik funnene i denne studien viser antyde ytterligere forsterking av rolleidentitet på bakgrunn av sterkere eierskap til rollen, noe som dernest kan være av betydning for opprettholdelse av egen tilfriskning.

Funnene peker på egne både eksplisitte og implisitte forventninger til rolleutøvelse. Med henblikk på rolleidentitetsteori kan egne forventninger til rolleutøvelse ses i sammenheng med ønske om å utøve rollen på en tilfredsstillende måte, noe som kan virke styrkende for den enkeltes selvtillit og selvbilde, og bidra til at motivasjonen i rollen bibeholdes. Motsatt kan følelse av å ikke utøve rollen på tilfredsstillende måte kunne påvirke selvtilliten negativt, noe som kan se ut til å unngås ved å leve opp til disse forventningene (Callero, 1985, s. 204 – 213). Samtidig kan innholdet i rolleutøvelse i tråd med rolleidentitetsteori også gjenspeile erfaringskonsulenters internaliserte rolleforventninger fra andre, ettersom rolleutøvelsen slik beskrevet av samtlige deltakere har resultert i å bli benevnt som rollemodeller og forbilder (Hogg et al., 1995, s. 257). I tillegg kan det tenkes at forventningene samtidig gjenspeiler erfaringskonsulentenes ønsker om å bli identifisert i tråd med disse. Funnene ser ut til å finne støtte i en litteraturgjennomgang som peker på rollemodell funksjonen som virkningsfull for opprettholdelse av egen rusfrihet, samtidig som funnene viser til at rollemodellfunksjonen også kan by på ytterligere stress i rollen ettersom det for noen kan oppleves som vanskelig å leve opp til forventningene (Chen et al., 2023, s. 13 – 14).

Til tross for at overnevnte funn tilknyttet rolleatferd og andre funn som har indikert sterk rolleforpliktelse, ser ut til å representere en sterk framtreddende identitet, peker funnene tilknyttet rolleforventninger samtidig til variasjoner i forbindelse med omgivelsenes forventninger. Eksempelvis fremholder noen studiedeltakere hvordan de har en opplevelse av forventning fra kommunens side om å stå fram i avisen, grunnet arbeidsgivers stolthet over å ha erfaringskonsulenter. I denne sammenheng uttrykker noen deltakere å velge å ikke gjøre dette av hensyn til familierelaterte roller, samtidig som erfaringskonsulentrollen fremholdes av noen deltakere å være noe en velger å tre inn og ut av. Mens andre studiedeltakere beskriver at de velger å stå fram i media på bakgrunn av å ha brutt med

internalisert stigma omkring tidligere levd liv, samt ønske om å nå ut til å hjelpe flest mulig. I lys av rolleidentitetsteori kan dette representere ulikheter i rolleidentitetens posisjonering i selvets hierarki, noe som gjenspeiler ulikhetene i atferd til tross for felles rolleidentitet (Callero, 1985, s. 203). På den andre siden kan dette gjenspeile individuelle ulikheter i forhold til bevissthet omkring skille mellom jobb og privat, typisk slik som at flere deltakere beskriver det uproblematisk å ha med jobbtelefonen med hjem mens kun et mindretall beskriver å være bevisst på å koble av jobb.

Et mindretall av erfaringskonsulentene beskriver også forventning blant både kjente og ukjente tjenestemottakere om å dele av egen historie og erfaring daglig. Til tross for at deltakere beskriver dette som belastende i noen tilfeller, ser det ut til å likevel være en forventning erfaringskonsulentene oppfyller blant annet grunnet egne forventninger om det. Bakgrunnen for dette kan ses i sammenheng med overnevnte funn tilknyttet følelser med tilfredsstillende rolleutøvelse, der å leve opp til rolleforventninger kan se ut til å kunne forhindre negativ påvirkning på selvtillit (Callero, 1985, s. 204 – 213). På den andre siden kan dette gjenspeile rolleidentitetens funksjon som kontrollsystem, der erfaringskonsulentene ved å leve opp til forventninger kan påvirke andres responser på egen rolleidentitet, slik at det i størst mulig grad samsvarer med den enkeltes oppfattelse av seg selv. Et slikt samsvar vil samtidig kunne forebygge eller redusere psykisk ubehag som kan oppstå ved inkongruens av egne og andres oppfatninger av seg selv (Burke, 1991, s. 838 – 840). Funntilknyttet erfaringskonsulentenes bruk av egenerfaring fremholdes i en kvalitativ metasyntese å være av betydning for omforming av identitet. Omformingen påpekes å skje i forbindelse med å tillegge egenerfaringene ny mening og derigjennom en positiv validering av erfaringene og dernest seg selv. Prosessen omtales som terapeutisk bruk av seg selv, og fremholdes å være en kjernemekanisme bak hva som gjør erfaringskonsulentrollen så fruktbar (MacLellan et al., 2015, s. 4 – 12).

Med henblikk på de fordeler erfaringskonsulenter selv kan oppnå i hjelperelasjonen, slik påpekt i funntilknyttet hjelpeparadokset, typisk etterfulgt av de følelsesmessige gevinster som styrker den enkeltes selvtillit og selvrespekt, kan erfaringskonsulentrollen forstås som den enkeltes framtrekkende identitet. Sterk rolleforpliktelse, evne til å strekke seg langt for å hjelpe, erfaringskonsulentenes evne til å leve opp til rolleforventninger, opplevelse av

anerkjennelse fra omgivelsene er andre funn som kan styrke rolleidentiteten som erfaringskonsulent. I tillegg kan opplevelse av sosial nytteverdi og status tilknyttet rollen slik funnene indikerer også bidra til å styrke opprettholdelse av rolleidentitet som erfaringskonsulent. Dermed vil erfaringskonsulentenes opplevelser av egen rolle, i tråd med rolleidentitetsteori utgjøre en sentral del av hvordan de definerer seg selv (Callero, 1985, s.204; Stryker & Burke, 2000, s. 286). Funnet understøttes av tidligere forskning som har pekt på en rekke fordeler erfaringskonsulentene selv kan få i rollen, hvorav fordelene framholdes typisk å være forbedret selvtilit og selvbilde (Moran et al., 2012, s. 308; Plessis et al., 2020, s. 227 – 228).

Samtidig indikerer funn tilknyttet nettverkets betydning i rolleutøvelse å være av betydning for opprettholdelse av rolleidentiteten som erfaringskonsulent. Funn tilknyttet studiedeltakernes relasjoner i sosiale nettverk som utslagsgivende for utvidet mulighetsrom i rolleutøvelse, både i direkte tjenesteoppfølging, men også på systemnivå representerer et antall og nytteverdi som indikerer sterk rolleforpliktelse basert på de ulike relasjoner tilknyttet rollen. Relasjoner i tidligere rusmiljø og eget erfaringskonsulentfelleskap er andre sentrale relasjoner som kan indikere en styrke i rolleforpliktelse, og som ifølge identitetsteori kan gjenspeile en høyere posisjon i selvets hierarki (Hogg et al., 1995, s. 258). Med henblikk på dette kan det se ut til at rolleidentiteten som erfaringskonsulent utgjør en stor integrert del av den enkeltes selv. En kvalitativ metasyntese viser til funn som indikerer at ansvarsfølelsen og rolleforpliktelsen kan forstås som en måte å tillegge rollene mening (MacLellan et al., 2015, s. 10).

Imidlertid er det vesentlig å påpeke at samtlige studiedeltakere fremholder fortiden til å være av betydning i rollen. Eksempelvis beskrives tidligere status i miljøet å være av betydning i form av å enten kunne være til hinder for å yte hjelp, eller utvide muligheter for å yte hjelp på en bedre måte slik andre funn i denne studien har pekt på. I forbindelse med dette beskriver noen deltakere overføringsverdi fra respektert status i tidligere rusmiljø til nåværende erfaringskonsulentrolle, samt støtte i rollebytte fra tidligere venner og nåværende tjenestemottakere. Studiedeltakernes fravær av negative opplevelser med rolleutøvelse i egen hjemkomme kan ses i sammenheng med dette, samtidig som det også kan forstås på bakgrunn av tydelig vektlegging av det positive ved rollen i egen

hjemkommune. Det kan dermed tenkes at opplevelsene tilknyttet rollen ville vært noe mer nyanserte dersom studiedeltakerne hadde hatt et annet utgangspunkt enn slik det framkommer av funnene her.

Oppsummerings vis indikerer funnene erfaringskonsulentrollen som en del av den enkeltes rolleidentitet. Der funn tilknyttet utforming av egen arbeidsbeskrivelse, leve opp til egne og andres forventninger, samt sterk rolleforpliktelse ser ut til å være et viktig bidrag i opprettholdelse av rolleidentitet som erfaringskonsulent. Bruk av egen erfaring og historie virker også å være en mekanisme som bidrar til utvikling og opprettholdelse av positiv identitet. Ulike relasjoner i nettverk tilknyttet rollen, samt de mulige fordeler erfaringskonsulentene selv kan oppnå i hjelperelasjonen er andre faktorer som kan se ut til å virke inn på både opprettholdelse av rolleidentitet og dernest egen tilfriskning. Erfaringskonsulent rollens betydning for opprettholdelse av egen tilfriskning finner støtte i en litteraturgjennomgang der lignende funn tilknyttet ansettelse i profesjonelle tjenester, antydes å være betydningsfullt for opprettholdelse av positiv utvikling (Chen et al., 2023, s. 13).

5.4 Oppsummering diskusjon

Oppsummerings vis peker funn tilknyttet drivkraft i rollen til tross for belastende praksis på mulige fordeler erfaringskonsulentene selv kan oppnå av hjelperelasjonen. Samtidig kan grensesetting fra erfaringskonsulentenes side og tydelig overvekt av fordeler i rollen på bakgrunn av konteksten hjemkommune, virke ut til å representere en buffer mot belastningene. I denne sammenheng viser funn til nettverkets betydning for både utvidet rolleutøvelse, og dernest større potensial for å oppnå mulige fordeler i hjelperelasjonen, i tillegg til nødvendig støtte for opplevde belastninger i rollen. I forbindelse med dette indikerer funnene høy sosial kapital tilgjengelig i nettverk også å være av betydning i rolleutøvelse, samtidig som det virker å være til fordel for tjenestemottakere. Nettverk og de mulige fordeler hjelperelasjonen kan tilby erfaringskonsulentene ser videre ut til å styrke opprettholdelse av rolleidentitet som erfaringskonsulent, noe som dernest kan være av betydning for vedlikehold av egen tilfriskning.

6.0 Konklusjon

Resultatene i denne studien viser hvordan konteksten hjemkommune både representerer muligheter og utfordringer i rollen som erfaringskonsulent, med tydelig overvekt av muligheter. I tillegg til tydelig overvekt av positive opplevelser med rollen i egen hjemkommune, peker resultatene på en overvekt av muligheter gjennom benyttelse av sosial kapital i nettverk for utvidet mulighetsrom i rolleutøvelse på ulike nivåer. Dette indikerer også å være av betydning for bedre utnyttelse av potensialet i erfaringskompetanse. Eget erfaringskonsulentfellesskap representerer i tillegg til ytterligere utvidet mulighetsrom i rolleutøvelse, også en uvurderlig nødvendig støtte i rollen. Støtten i erfaringskonsulentgruppen ser samtidig ut til å fungere som et sikkerhetsnett ovenfor det store potensialet for å utvikle symptomer på omsorgstretthet og utbrenthet, som en følge av å jobbe i egen hjemkommune.

Erfaringskonsulentenes enorme drivkraft til tross for belastninger i rollen kan på bakgrunn av funnene ses i sammenheng med hjelpeparadokset og de fordeler erfaringskonsulentene selv opplever i hjelperelasjonen. Rollens sterke betydning for utvikling av positiv selvfølelse, hvorav drivkraften i rollen også ser ut til å representere en del av den enkeltes identitet, kan i tillegg underbygge forståelsen av den enorme drivkraften i ønsket om å hjelpe, tross belastningene som en motvekt til denne drivkraften. Nettverkets og rollens betydning for opprettholdelse av rolleidentitet ser samtidig ut til å være av betydning for vedlikehold av egen tilfriskning ved å bidra til opprettholdelse av positiv identitet, og dernest virke tilbakefallsforebyggende.

6.1 Implikasjoner for praksis

Slik funnene i denne studien viser tilknyttet erfaringskonsulentfellesskapets funksjon og nødvendighet burde dette være en prioritet i alle kommuner, også der arbeidskommunen ikke nødvendigvis representerer erfaringskonsulentens hjemkommune. Muligheten for eventuelt interkommunalt samarbeid for etablering av erfaringskonsulentfellesskap burde undersøkes nærmere, for å bedre kunne imøtekomme erfaringskonsulentenes behov for fellesskap med andre erfaringskonsulenter. I tillegg peker funnene her på nødvendighet av å bedre legge til rette for utnyttelse av potensialet i erfaringskompetanse. I denne

sammenheng burde kraften i nettverksmobilisering og utnyttelse av ressurser, både i rolleutøvelse og for tjenestemottakere i større grad anerkjennes.

6.2 Implikasjoner for videre forskning

Ettersom erfaringskonsulenters opplevelse av rollen i egen hjemkommune hittil virker ut til å være lite undersøkt område, og utvalget i denne studien er lite, er det tydelig behov for ytterligere forskning med utgangspunkt i hjemkommune som kontekst. På bakgrunn av temaene som har framkommet i dette tilfellet, er det særlig noen områder som har utpekt seg som interessante og nødvendige å undersøke videre. Med tanke på den funksjonen erfaringskonsulentfelleskapet ser ut til å ha med tanke på forhindring og forebygging av belastninger, kunne det vært interessant å undersøke nærmere hvilke underliggende mekanismer som bidrar til dette og på hvilke måter. Samtidig kan det være hensiktsmessig å gjennomføre en kvantitativ landsdekkende undersøkelse av hvor mange erfaringskonsulenter som faktisk jobber i egne hjemkommuner, og hvordan ulike belastninger ivaretas dersom fravær av slikt erfaringskonsulentfelleskap slik representert i denne studien. I tillegg burde erfaringskonsulenters nytteverdi av rollen og hjelperelasjonen belyses ytterligere for å berike kunnskapen fra dette perspektivet, samt nyansere forståelsen av erfaringskonsulenters drivkraft i rollen slik forhåpentligvis denne studien har bidratt til.

Referanseliste:

- Almeida, M., Day, A., Smith, B., Bianco, C., & Fortuna, K. (2020). Actionable Items to Address Challenges Incorporating Peer Support Specialists Within an Integrated Mental Health and Substance Use Disorder System: Co-Designed Qualitative Study. *Journal of participatory medicine*, 12(4), e17053. <https://doi.org/10.2196/17053>
- Andreassen, A.T. (2019). En sosial bevegelse blant mennesker med psykiske problemer. I R. Norvoll (Red.), *Samfunn og psykisk helse: Samfunnsvitenskapelige perspektiver*. (s. 285 – 312). Gyldendand.
- Biesta, G. J. J. (2015). No paradigms, no fashions, and no confession. Why researchers need to be pragmatic. I A. M. Otterstad & A. B. Reinertsen (Red.), *Metodefestival og øyeblikksrealisme - eksperimenterende kvalitative forskningspassasjer* (s. 133–149). Fagbokforlaget.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: perspective and method*. Prentice Hall. Lastet ned fra https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/2747599/mod_folder/content/0/COMPLEMENTAR%20-%201969%20-%20Blumer%20-%20Symbolic%20Interactionism.pdf
- Boeri, M., Gardner, M., Gerken, E., Ross, M., & Wheeler, J. (2016). "I Don't Know What Fun Is": Examining the Intersection of Social Capital, Social Networks, and Social Recovery. *Drugs and alcohol today*, 16(1), 95–105. <https://doi.org/10.1108/DAT-08-2015-0046>
- Bramness, J. G. (2022). Rusmiddellidelser i Norge. I *Folkehelse rapporten*. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/he/folkehelse rapporten/psykisk-helse/rusmiddellidelser/>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V. & Clarke, V. (2021). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 328-352. <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238>
- Brod, M., Tesler, L. E., & Christiansen, T. L. (2009). Qualitative research and content validity: Developing best practices based on science and experience. *Quality of Life Research*, 18(9), 1263-1278. <https://doi.org/10.1007/s11136-009-9540-9>
- Burke, P. J. (1991). Identity Processes and Social Stress. *American Sociological Review*, 56(6), 836–849. <https://doi.org/10.2307/2096259>
- Callero, P. L. (1985). Role-Identity Salience. *Social Psychology Quarterly*, 48(3), 203–215. <https://doi.org/10.2307/3033681>
- Chen, Y., Yuan, Y., & Reed, B. G. (2023). Experiences of peer work in drug use service settings: A systematic review of qualitative evidence. *The International journal on drug policy*, (120), 104182. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2023.104182>

- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, S. 95 - 120. <http://www.jstor.org/stable/2780243>
- Davidson, L., Bellamy, C., Guy, K. & Miller, R. (2012). Peer support among persons with severe mental illnesses: a review of evidence and experience. *World Psychiatry*, 11(2), 123-128. <https://doi.org/10.1016/j.wpsyc.2012.05.009>
- du Plessis, C., Whitaker, L. & Hurley, J. (2020). Peer support workers in substance abuse treatment services: A systematic review of the literature. *Journal of Substance Use*, 25(3), 225-230. <https://doi.org/10.1080/14659891.2019.1677794>
- Figley, C. R (1995). Compassion fatigue as secondary traumatic stress disorder: An Overview. I Figley, C. (Red), *Compassion Fatigue: Coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized*. (s. 1 - 20). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203777381>
- Fusch, P. I., & Ness, L. R. (2015). Are We There Yet? Data Saturation in Qualitative Research. *The Qualitative Report*, 20(9), 1408-1416. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2015.2281>
- Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Ectj*, 29, (2), 75-91.
- Helsedirektoratet. (2014). *Sammen om mestring: Veileder i lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid for voksne. Verktøy for kommuner og spesialisthelsetjenesten*. (IS – 2076). Helsedirektoratet. <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/sammen-om-mestring-lokalt-psykisk-helsearbeid-og-rusarbeid-for-voksne/Lokalt%20psykisk%20helsearbeid%20og%20rusarbeid%20for%20voksne%20-%20Veileder.pdf/>
- Hogg, M. A., Terry, D. J., & White, K. M. (1995). A Tale of Two Theories: A Critical Comparison of Identity Theory with Social Identity Theory. *Social Psychology Quarterly*, 58(4), 255–269. <https://doi.org/10.2307/2787127>
- Jakobsen, T. G. (2021). *Vitenskapsfilosofi og kritisk realisme: et ikke-antropologisk alternativ*. Fagbokforlaget.
- Klevan, T., Sjøfjell, L.T., Borg, M., Karlsson, B. (2018). «Det er litt som et eget språk». *Erfaringsmedarbeideres forståelser og bruk av erfaringsbasert kunnskap i samarbeid med brukere i psykisk helse – og rustjenester*. (6:2018). Nasjonalt senter for erfaringskompetanse innen psykisk helse. <https://erfaringskompetanse.no/nettbutikken/det-er-litt-som-et-eget-sprak/>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2019). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg). Gyldendal.
- MacLellan, J., Surey, J., Abubakar, I., & Stagg, H. R. (2015). Peer Support Workers in Health: A Qualitative Metasynthesis of Their Experiences. *PloS one*, 10(10), e0141122. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0141122>

- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society: from the standpoint of a social behaviorist*. University of Chicago Press. Lastet ned fra <http://tankona.free.fr/mead1934.pdf>
- Meld. St. 7 (2019 – 2020). *Nasjonal sykehusplan 2020 – 2023*. Helse – og omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/95eec808f0434acf942fca449ca35386/no/pdfs/stm201920200007000dddpdfs.pdf>
- Moran, G. S., Russinova, Z., Gidugu, V., Yim, J. Y., & Sprague, C. (2012). Benefits and mechanisms of recovery among peer providers with psychiatric illnesses. *Qualitative health research*, 22(3), 304–319. <https://doi.org/10.1177/1049732311420578>
- NOU 2023: 4 (2023). *Tid for handling: Personellet i en bærekraftig helse – og omsorgstjeneste*. Helse – og omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/337fef958f2148bebd326f0749a1213d/no/pdfs/nou202320230004000dddpdfs.pdf>
- Odden, S., Kogstad, R., Brodahl, M. & Landheim, A. (2015). *Opplæring- og veiledningsbehov hos erfaringskonsulenter* (2015:2). Nasjonalt senter for erfaringskompetanse innen psykisk helse. <https://erfaringskompetanse.no/nettbutikken/opplaering-og-veiledningbehov-hos-erfaringskonsulenter/>
- Ose, S.O. & Kaspersen, S.T. (2022). *Kommunalt psykisk helse – og rusarbeid 2022: Årsverk, kompetanse og innhold i tjenestene*. SINTEF. https://www.sintef.no/contentassets/b9b01949aa5a4656ad0658151c151ec8/sintef_rapport2022_01271.pdf
- Palombi, L. C., Irish, A., Bowen, E. A., Kosobuski, L., Chen, N. S.-Y., Hawthorne, A. N., & Becher, E. (2022). 'That's got me to where I am today': Examining the role of social capital in rural recovery. *Addiction Research & Theory*, 30(4), 268–278. <https://doi.org/10.1080/16066359.2021.2021400>
- Poremski, D., Kuek, J. H. L., Yuan, Q., Li, Z., Yow, K. L., Eu, P. W. & Chua, H. C. (2022). The impact of peer support work on the mental health of peer support specialists. *International Journal of Mental Health Systems*, 16(1), 51. <https://doi.org/10.1186/s13033-022-00561-8>
- Prop. 15 S (2015 – 2020). *Opptappingsplanen for rusfeltet (2016 – 2020)*. Helse – og omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/1ab211f350b34eac926861b68b6498a1/no/pdfs/prp201520160015000dddpdfs.pdf>
- Repstad, P. (2014). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. (4. utg.). Universitetsforlaget.
- Riessman, F. (1965). The "Helper" Therapy Principle. *Social Work*, 10(2), 27-32. <http://www.jstor.org/stable/23708219>
- Riessman, F. (1976). How Does Self Help Work?. *Social Policy*, 7, (2), 41-45.

- Sarason, I. G., Levine, H. M., Basham, R. B., & Sarason, B. R. (1983). Assessing social support: The Social Support Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 127–139. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.44.1.127>
- Saunders, B., Sim, J., Kingstone, T., Baker, S., Waterfield, J., Bartlam, B., Burroughs, H., & Jinks, C. (2018). Saturation in qualitative research: exploring its conceptualization and operationalization. *Quality & quantity*, 52(4), 1893–1907. <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0574-8>
- Schieffloe, P.M. (2018). *Sosiale landskap og sosial kapital. Nettverk og nettverksforskning*. (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Simon, R. W. (1992). Parental Role Strains, Salience of Parental Identity and Gender Differences in Psychological Distress. *Journal of Health and Social Behavior*, 33(1), 25–35. <https://doi.org/10.2307/2136855>
- Stryker, S. (1968). Identity Salience and Role Performance: The Relevance of Symbolic Interaction Theory for Family Research. *Journal of Marriage and Family*, 30(4), 558–564. <https://doi.org/10.2307/349494>
- Stryker, S., & Burke, P. J. (2000). The Past, Present, and Future of an Identity Theory. *Social Psychology Quarterly*, 63(4), 284–297. <https://doi.org/10.2307/2695840>
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.
- Thomassen, M. (2020). Fenomenologiens mange ansikter. I D. Jenssen, M. Kjørstad, S. Seim & P. A. Tuft (Red.), *Vitenskapsteori for sosial- og helsefag*. (s. 103-137). Gyldendal.
- Thomassen, M. (2020). Hermeneutikk som refleksjon og livsfortolkning. I D. Jenssen, M. Kjørstad, S. Seim & P.A. Tuft (Red.), *Vitenskapsteori for sosial – og helsefag*. (s. 162 – 187). Gyldendal.
- Vederhus, J.K. (2014). *Selvhjelpsgrupper i rusfeltet. En kunnskapsoppsummering*. (ARA forskningsserie nr. 28). Sørlandet sykehus. https://avhengighetsbehandling.no/wp-content/uploads/2024/01/2014_ARAs-forskningsserie-nr-28-Rapport-om-selvhelp-i-rusfeltet-1.pdf
- Weston, S., Honor, S., & Best, D. (2018). A Tale of Two Towns: A Comparative Study Exploring the Possibilities and Pitfalls of Social Capital among People Seeking Recovery from Substance Misuse. *Substance use & misuse*, 53(3), 490–500. <https://doi.org/10.1080/10826084.2017.1341925>
- Åkerblom, K. B & Mohn – Haugen, T. (2023). Erfaringskonsulenter, en prioritert satsning. I Åkerblom, B.K & Haugen, M.T. (Red.), *Erfaringskonsulenten: funksjoner, roller og involvering*. (s. 19 – 38). Fagbokforlaget.
- Åkerblom, K. B., & Ness, O. (2023). Peer workers in co-production and co-creation in mental health and substance use services: A scoping review. *Administration and Policy in Mental Health*

and *Mental Health Services Research*, 50(2), 296–316. <https://doi.org/10.1007/s10488-022-01242-x>

Åkerblom, K.B., Agdal, R. & Haakseth, Ø. (2020). *Integrering av erfaringskompetanse: Hvordan opplever erfaringskonsulenter med ruserfaring sin arbeidssituasjon?* (1:2020). Nasjonalt senter for erfaringskompetanse innen psykisk helse. <https://erfaringskompetanse.no/nettbutikken/integrering-av-erfaringskompetanse/>

Vedlegg 1: Intervjuguide

Introduksjon

Ønske velkommen og takke for deltakelse.

Forklare formålet med prosjektet.

Informere om lydopptak, samt trygg lagring av dette i henhold til regelverk.

Informere om anonymitet og minne om frivillighet

Innledning

- Kan du fortelle litt om deg selv og din bakgrunn som erfaringskonsulent?
- Hvor lenge har du jobbet som erfaringskonsulent i tjenesten du jobber i nå?
(har du evt. Jobbet som erfaringskonsulent i andre tjenester tidligere)?
- Hva er din motivasjon for å jobbe som erfaringskonsulent?

- Hvordan opplever du arbeidsbeskrivelsen din?
(opplever du den som beskrivende for rollen din?)

Hoveddel

- Hvilke muligheter opplever du selv at du har i rollen som erfaringskonsulent i egen hjemkommune?
(hva opplever du selv er det viktigste bidraget)
- På hvilke måter får du benyttet deg av erfaringskompetanse i tjenesteutøvelsen (evt. Konkrete eksempler)?
- Hvordan opplever du at andre (både ansatte i egen tjeneste, samarbeidspartnere og tjenestemottakere) forholder seg til din kompetanse?
(Opplevelse av anerkjennelse eller fravær av anerkjennelse, evt. Eksempler på dette)
- Opplever du noen begrensninger/utfordringer eller belastninger tilknyttet det å jobbe i egen hjemkommune i forhold til tjenesteutøvelse? (i så tilfelle på hvilken måte, kan du nevne noen eksempler)?
- Har du noen konkrete eksempler på tilfeller der det å jobbe i egen hjemkommune har vært et hinder eller skapt muligheter for å yte hjelp til tjenestemottaker?

Avslutning

- Har du noen tanker om i hvilke situasjoner bruk av egenerfaring ikke nødvendigvis er fordelaktig? (evt. eksempler)
- Har du opplevd situasjoner der bruk av egenerfaring kan være til hinder for å yte hjelp? (i så tilfelle hvilke)
- Er det noe du savner å ha blitt spurt om og som du anser som nyttig, ønsker å tilføye?

Tusen takk for deltakelse og bidrag med erfaringer! 😊

Vedlegg 2: Godkjenning SiKT

[Meldeskjema](#) / [Erfaringskonsulenters opplevelse av å jobbe i egen hjemkommune](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
792079

Vurderingstype
Automatisk

Dato
24.06.2023

Prosjektittel

Erfaringskonsulenters opplevelse av å jobbe i egen hjemkommune

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Agder / Fakultet for helse- og idrettsvitenskap / Institutt for psykososial helse

Prosjektansvarlig

Bente Birkeland

Student

Katarina Pavlovic

Prosjektperiode

10.08.2023 - 31.05.2024

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 31.05.2024.

[Meldeskjema](#)

Grunnlag for automatisk vurdering

Meldeskjemaet har fått en automatisk vurdering. Det vil si at vurderingen er foretatt maskinelt, basert på informasjonen som er fylt inn i meldeskjemaet. Kun behandling av personopplysninger med lav personvernulempe og risiko får automatisk vurdering. Sentrale kriterier er:

- De registrerte er over 15 år
- Behandlingen omfatter ikke særlige kategorier personopplysninger;
  - Rasemessig eller etnisk opprinnelse
  - Politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning
  - Fagforeningsmedlemskap
  - Genetiske data
  - Biometriske data for å entydig identifisere et individ
  - Helseopplysninger
  - Seksuelle forhold eller seksuell orientering
- Behandlingen omfatter ikke opplysninger om straffedommer og lovovertrедelser
- Personopplysningene skal ikke behandles utenfor EU/EØS-området, og ingen som befinner seg utenfor EU/EØS skal ha tilgang til personopplysningene
- De registrerte mottar informasjon på forhånd om behandlingen av personopplysningene.

Informasjon til de registrerte (utvalgene) om behandlingen må inneholde

- Den behandlingsansvarliges identitet og kontaktopplysninger
- Kontaktopplysninger til personvernombudet (hvis relevant)

Vedlegg 3: Godkjenning FEK

Katarina Pavlovic

Tidspunkt for godkjenning: : 21/08/2023

Søknad om etisk godkjenning av forskningsprosjekt - Erfaringskonsulenters opplevelse med å jobbe i egen hjemkommune - RITM0222170

Vi informerer om at din søknad er ferdig behandlet og godkjent.

Kommentar fra godkjenner:

FEK godkjenner søknaden under forutsetning av at prosjektet gjennomføres som beskrevet i søknaden.

Vi gjør oppmerksom på at det er en formateringsfeil i samtykke-erklæring. Vi ser det ikke som nødvendig å legge inn en avkrysning for deltagelse i intervju.

Hilsen
Forskningsetisk komite
Fakultet for helse - og idrettsvitenskap
Universitetet i Agder

UNIVERSITETET I AGDER
POSTBOKS 422 4604 KRISTIANSAND
TELEFON 38 14 10 00

Vil du delta i forskningsprosjektet «*Erfaringskonsulentenes opplevelse med å jobbe i egen hjemkommune*»

Dette er et spørsmål til deg om du vil delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å belyse hvilke opplevelser erfaringskonsulenter har med det å jobbe i egen hjemkommune, og på hvilke måter dette kan representere muligheter og utfordringer i oppfølging av tjenestemottakere innen rus – og psykisk helsetjenester. I dette skrivet medfølger informasjon om målet med masterprosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formålet med prosjektet

Hovedformålet med prosjektet er å undersøke hvilke opplevelser erfaringskonsulenter har tilknyttet det å jobbe i egen hjemkommune. Formålet videre er å utvikle kunnskap om hvordan denne konteksten kan by på muligheter og utfordringer. Prosjektet kan bidra til å synliggjøre mulige barrierer og utviklingsmuligheter for at ansatte med brukererfaring får utnyttet potensialet som foreligger i sin rolle og kompetanse.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Alle som er ansatt som erfaringskonsulent i kommunen innenfor enheter for rus og psykisk helsetjenester får tilbud om å delta i prosjektet. Erfaringskonsulentene har fått informasjon fra kollega og/eller deltatt på informasjonsmøte.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitet i Agder er ansvarlig for personopplysningene som behandles i prosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du ønsker å delta i prosjektet innebærer det å delta på et dybdeintervju med lydopptak. Intervjuet vil blant annet inneholde spørsmål om dine opplevelser med å jobbe som erfaringskonsulent i egen hjemkommune, på hvilke måter du opplever erfaringskompetanse kommer til fordel og uttrykk i arbeidet, samt på hvilke måter det å jobbe i egen hjemkommune kan by på utfordringer og/eller muligheter og hvordan disse eventuelt kommer til uttrykk.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta kan du når som helst trekke tilbake samtykke tilbake uten begrunnelse for dette. Dersom du skulle ønske å trekke deg fra deltakelse vil alle dine personopplysninger bli slettet. Det vil heller ikke medføre noen negative konsekvenser for deg dersom du ikke skulle ønske å delta senere eller trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler personopplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Student som gjennomfører studien og veileder vil være de eneste som har tilgang til opplysningene.
- Datamaterialet skal til enhver tid oppbevares trygt, uten muligheter for tilgang og innsyn av andre enn overnevnte og dermed oppbevares innelåst. Opplysningene vil aidentifiseres og anonymiseres.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene vil slettes når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er mai 2024.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til å protestere, be om innsyn, og til retting og sletting av opplysninger vi behandler om deg. Du har også rett til å klage til Datatilsynet om hvordan vi behandler dine opplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitet i Agder har personverntjenestene ved Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål eller vil utøve dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitet i Agder ved student Katarina Pavlovic, e – post: katarp16@student.uia.no telefon: 466 20 709 eller veileder Bente Birkeland, e – post: Bente.birkeland@uia.no, tlf: 4889 0662
- Vårt personvernombud: Trond Hauso, Personvernombud@uia.no, tlf: 936 01 625

Hvis du har spørsmål knyttet til Sikts vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt på epost: personverntjenester@sikt.no, eller på telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Katarina Pavlovic
(student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Erfaringskonsulenters opplevelse av å jobbe i egen hjemkommune*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

Å delta på dybdeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet avsluttes

.....
(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 5: Framstilling av analyse

Tema 1: Utvidet mulighetsrom gjennom nettverk	
Undertema 1: Bredere landskap for rolleutøvelse og nettverksbygging for tjenestemottaker	
Koder:	Sitat:
<ul style="list-style-type: none"> • Finne noen som kan hjelpe • Oversikt over tilbud og tjenester • Verdien i å dele nettverk • Nettverksbygging gjennom nettverk	<p><i>«Om det er en bruker en har oppfølgingsansvar for eller om det er en privat som kontakter for hjelp så har jeg mulighet – jeg vet akkurat i slike tilfeller hvem jeg skal ringe for å koble på de riktige folka, jeg vet akkurat hvem jeg skal ta kontakt med for at de skal få den hjelpen de trenger».</i></p>
Undertema 2: Eget erfaringskonsulent nettverk	
Koder:	Sitat:
<ul style="list-style-type: none"> • Unikt samarbeid og samhold • Del av fellesskap • Betydningsfull støtte i rollen • Felles bekjente	<p><i>«Det tenker jeg kanskje kan være litt spesielt i forhold til andre kommuner, det at vi er flere erfaringskonsulenter som jevnlig prater sammen og mange av oss har de samme bekjente. Det er jo klart det når det er noe med en av beboerne her oppe så er det jo flere av oss som kjenner til dem, og da kan vi prate om det og vi kan snakke sammen rundt hvordan en skal stå i det»</i></p>

Tema 2: Etablerte relasjoner i tidligere nettverk har sin pris	
Undertema 1: Emosjonelle belastninger – en påkjennende praksis	
Koder:	Sitat:
<ul style="list-style-type: none"> • Følelser involvert med kjentfolk • Strekker seg lengre for kjentfolk • Følelsesmessig påkjenning • Vanskeligere å gi dårlig beskjed 	<p>«Det kan jo være at man jobber tett opp imot noen som man kjenner ekstra godt. Og det er litt mer følelser da enn bare: dette er jobben som skal gjøres og sånn fungerer det, du kommer inn og skal være rusfri. Rett og slett at man strekker seg litt lenger.»</p>
Undertema 2: I spennet mellom muligheter og hinder for å yte hjelp	
Koder:	Sitat:
<ul style="list-style-type: none"> • Vanskeligere å holde distanse ovenfor kjentfolk • Vennskapsutvikling • Vanskelig skille for tjenestemottaker • Vennskap til hinder for oppfølging 	<p>«Jeg har opplevd at de jeg følger opp kaller meg kompis, og vil at vi skal gå sammen på fritiden, og spurt om privat nummeret mitt..Jeg har måtte si nei til det, og det har vært litt sånn vanskelig men stort sett gått greit faktisk.. de har forstått det».</p>

Tema 3: Selvopplevelse i spagaten mellom forventninger og rolleutøvelse	
Undertema 1: Opplevelse av forventninger til rolleutøvelse	
Koder:	Sitat:
<ul style="list-style-type: none"> • Forventning til å dele av meg selv • Forventning til å dele fra livet • Forventning til hva jeg har å fortelle • Tyngde å dele av seg selv 	<p>«Jeg må på en måte dele av meg selv hver dag, selv om jeg har det vanskelig selv, eller om jeg for eksempel har det vanskelig hjemme, da er det vanskelig å dele av seg selv på jobb. Det er en belastning og det er tøft i en hjemkommune der de fleste vet hvem du er».</p>

Undertema 2: Rolleutøvelse basert på kunnskap og tjenestemottakers premisser kommer med kostnad og gevinst

Koder:	Sitat:
<ul style="list-style-type: none"> • Valg om å sette seg i vanskelige situasjoner • Telefoner utover arbeidstid • Uforventede telefoner fra ukjente • Egnerfaring med rusens virkning 	<p><i>«Jeg sier jo ifra til dem jeg har oppfølging av at jeg vet veldig godt at det som er vanskelig i situasjonen den enkelte står i nå, det slutter ikke å være vanskelig kl.15:30 fordi resten av oss reiser hjem fra jobb liksom.»</i></p>

Undertema 3: Fortiden som en del av lasset gjennom identitetsreisen

Koder:	Sitat:
<ul style="list-style-type: none"> • Fortiden lever i rollen • Status i miljøet av betydning • Oppfattelse av meg selv • Eierskap til rollen 	<p><i>«Tenker at det ikke er for alle å jobbe i egen hjemkommune, for det skal litt til å ha vært i et miljø i utgangspunktet for nå er det jo sånn at i mange miljø så kan en skape seg både fiender og uvenner på den ene eller den andre måten...Jeg har blitt respektert den gang da og blir fortsatt respektert nå.»</i></p>

Tema 4: Anerkjent bidrag innenfor etablerte strukturer?

Undertema 1: Anerkjent bidrag i lokalsamfunnet

Koder:	Sitat:
<ul style="list-style-type: none"> • Anerkjennende tilbakemeldinger • Blir tatt på alvor • Verdsatt å bli etterspurt • Får gehør 	<p><i>«Det å liksom stå i sånne settinger og prate om ting som jeg fortsatt kjenner på, men jeg gjør det likevel for det er liksom noe med det der å spre et budskap da. Og da i tillegg bli etterspurt til det, føler meg bra privilegert og verdsatt da, ved å bli hentet inn til sånne settinger.»</i></p>

Undertema 2: Utnyttet potensial i systemet	
Koder:	Sitat:
<ul style="list-style-type: none"> • System som barriere • Tenke utenfor boksen • Lite betydning ved fastsatte rammer • Ubrukte ressurser å hente 	<p><i>«Eksempel en av de andre erfaringskonsulentene som jobber med en bruker som trenger bistand i form av samtale omkring dette med dopingmidler, så har kanskje ikke en erfaringskonsulent akkurat den erfaringen, men så har jeg det..Men det er jo et spørsmål om ressurser».</i></p>

Tema 5: Erfaringskompetansens mange ansikt	
Under tema 1: Drivkraften bak bruk av egenerfaring og dens karakteristika	
Koder:	Sitat:
<ul style="list-style-type: none"> • Være betydningsfull • Bruke egenerfaring meningsfullt • Egoistisk motivasjon • Hjelp andre ut av rus 	<p><i>«Motivasjonen er jo å hjelpe andre ut av rus, og bruke min egenerfaring til noe godt eller fornuftig, litt sånn egoistisk indre motivasjon også fordi jeg har liksom ikke lyst til at de 21 årene skal føles totalt bortkastet liksom».</i></p>
Undertema 2: Opplevelse av ruserfaringenes tilkortkommenhet	
Koder:	Sitat:
<ul style="list-style-type: none"> • Begrensning ved psykiatriske diagnoser • Vanskelig å sette seg inn i • Ved fravær av ønske om rusfrihet • Ved aktiv rus 	<p><i>«Man kommer ikke inn på noen av dem når de er i tung psykose, eh ja så egenerfaring eller ei så er det veldig vanskelig å komme til før dem er medisinsk behandlet».</i></p>

Vedlegg 6: Søkord i litteratursøk

Søkord framstilt i tabell er benyttet i nasjonalt og internasjonalt litteratursøk.

Tabell 1:

Internasjonal	
Peer support	Local context
Peer specialist	Substance abuse services
Peer worker	Substance use services
Peer support coach	Community
	Experiences of the role
	Cost of caring
	burnout
	Compassion fatigue
	Identity
	benefits
	Social capital substance use
	Importance of social networks in recovery
	Social support in recovery
	Self – help, mutual aid groups
	Home municipality

Tabell 2:

Nasjonal	
Erfaringskonsulent	Egen kommune
Brukeransatt	Lokal kontekst
Erfaringsmedarbeider	Lokalsamfunnet
Medarbeider med brukererfaring	Opplevelse av egen rolle
	Utvikling av positiv identitet
	Utbrenthet
	Sosial kapital
	Nettverkets betydning for tilfriskning
	Betydning av sosial støtte
	Selvhjelpsgrupper
	Altruisme